

© Perú Suyupa Hatun Rimanakuynin, Acuerdo Nacional nisqa

Depósito legal: I501012004-3256

Ministro de Educación:

Javier Sota Nadal

Viceministro de Gestión Pedagógica:

Idel Vexler Talledo

Director Nacional de Educación Bilingüe Intercultural:

Modesto Gálvez Ríos

Runa simiman tikraqkuna:

Dirección Nacional de Educación Bilingüe Intercultural nisqa

Tiqraqkuna:

Oscar Chávez Gonzales

Martín Castillo Collado

Melquiades Quintasi Mamani

Secretaría Técnica del Acuerdo Nacional

Av. 28 de Julio 878, Miraflores

Tel. 447 0489

parriaga@pcm.gob.pe

mvaldez@pcm.gob.pe

[http:// www.acuerdonacional.gob.pe](http://www.acuerdonacional.gob.pe)

Auspicio:

Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo

Diseño y diagramación original: Lilian Carranza

Perú Suyupa Hatun Rimanakuynin, Acuerdo Nacional nisqa

...Kuskalla kawsay wiñarichinapaq

Perú Suyu Rimanakuyninqa wiraqucha
Alejandro Toledo Manrique, Presidente
Constitucional nisqa minkakusqanwanmi
Qillqarikusqa 22 anta sitwa killapi, 2002 watapi.

“Kay sumaq puqusqa ruruta kunan punchaw Peru suyuman haywarisqaykichikmi llapallanchik hatun munarisqanchikta rikurichiwanchik.

Chay Acuerdo Nacional nisqapa chayarisqanchikkunaman hapipakusun chayqa kay kawsakusqanchik pachatam tikrarichwan; chay tikrakuywanqa wiñaypaq wiñaypaqmi sumaq rimarikuy kawsakuyta ñuqanchikpura kamarisun, ichaqa huk niraq rimayninchikkunatapás huk partido político nisqa kasqanchikkunatapás mana chinkachispa. Chaymi chay Democracia nisqaqa”.

Dr. Alejandro Toledo Manrique
Perú Suyupa Chiqan Umalliqnin
Acuerdo Nacional nisqapa qillqakusqan punchaw rimarisqan
Anta sitwa killapi 22 punchawninpi 2002 watapi

Kaypi kaqkuna

Llapallan llamkaqkuna
Comités nisqakuna

Perú Suyupa Hatun Rimanakuynin

Estado nisqapa Políticas nisqakuna

Democracia nisqamanta, derechos ukupi kawsanamanta
Llapa runa allin kikinchasqa allin kawsaypi ima tiyanankumanta
Perú suyu huk suyukunamanta allin atipasqa kananmanta
Allin ruraq, chuya ruraq, ukunpi allin rakisqa Estado nisqamanta

Anexo nisqankuna

Qispichinapaq Rimanakuyniyku

Foro del Acuerdo Nacional nisqa wasipa umalliqninkuna 5 Pawqar waray killamanta – 22 Anta sitwa killakama 2002 watapi

Llamkaq organizacionkuna

Umalliqninkuna

Presidente de la República	Dr. Alejandro Toledo Manrique
Gobierno	Roberto Dañino Zapata Presidente del Consejo de Ministros
Acción Popular	Valentín Paniagua Corazao Víctor Andrés García Belaunde Luis Enrique Gálvez de la Puente
Concilio Nacional Evangélico del Perú	Darío López Rodríguez Víctor Arroyo Cuyubamba
Confederación General de Trabajadores del Perú	Mario Huamán Rivera Juan José Gorriti Valle Eduardo Castillo Sánchez
Confederación Nacional de Instituciones Empresariales Privadas	Julio Favre Carranza Leopoldo Scheelje Martin
Conferencia Episcopal Peruana	Mons. Luis Bambarén Gastelumendi, S. J. Gustavo Noriega Zegarra Laura Vargas Valcárcel
Coordinadora Nacional de Frentes Regionales	Washington Román Rojas Luis Saraya
Frente Independiente Moralizador	Fernando Olivera Vega Luis Iberico Núñez Fausto Alvarado Dodero
Mesa de Concertación para la Lucha contra la Pobreza	Rvdo. Padre Gastón Garatea Yori Javier Iguíñiz Echeverría Federico Arnillas Lafert
Partido Aprista Peruano	Alan García Pérez Jorge del Castillo Gálvez Mercedes Cabanillas Bustamante
Partido Perú Posible	Luis Solari de la Fuente Jesús Alvarado Hidalgo Alberto Cruz Loyola
Sociedad Nacional de Industrias	Manuel Yzaga Salazar José Silva Pellegrin
Somos Perú	Alberto Andrade Carmona Ernesto Blume Fortini Ricardo de la Flor Bedoya
Unidad Nacional	Lourdes Flores Nano Antero Flores – Aráoz Esparza Drago Kisic Wagner
Unión por el Perú	Aldo Estrada Choque Ernesto Velit Granda
Secretaría Técnica del Acuerdo Nacional	Rafael Roncagliolo Orbegoso Pepi Patrón Costa Federico Velarde Valdivia José Daniel Amado Vargas Alberto Adrianzén Merino Juan De la Puente Mejía

Foro del Acuerdo Nacional nisqapa Hatun Huñunakuynin

Llamkaq organizacionkuna

Umalliqinkuna

Presidente de la República	Dr. Alejandro Toledo Manrique
Gobierno	Carlos Ferrero Costa Presidente del Consejo de Ministros
Acción Popular	Valentín Paniagua Corazao Víctor Andrés García Belaunde Luis Enrique Gálvez de la Puente
Concilio Nacional Evangélico del Perú	Carlos Jara Depaz Víctor Arroyo Cuyubamba
Confederación General de Trabajadores del Perú	Mario Huamán Rivera Juan José Gorriti Valle Eduardo Castillo Sánchez
Confederación Nacional de Instituciones Empresariales Privadas	Leopoldo Scheelje Martin Jaime Cáceres Sayán
Conferencia Episcopal Peruana	Mons. Hugo Garaycoa Hawkins Mons. Miguel Cabrejos Vidarte Gonzalo Flores Santana
Coordinadora Nacional de Frentes Regionales	Américo Menéndez Washington Román Rojas Jesús Many Salas
Frente Independiente Moralizador	Fernando Olivera Vega Luis Iberico Núñez Fausto Alvarado Dodero
Mesa de Concertación para la Lucha contra la Pobreza	Rvdo. Padre Gastón Garatea Yori Javier Iguñiz Echeverría Federico Arnillas Lafert
Partido Aprista Peruano	Alan García Pérez Jorge del Castillo Gálvez Mercedes Cabanillas Bustamante
Partido Perú Posible	Luis Solari de la Fuente Gloria Helfer Palacios Marcial Ayaipoma Alvarado
Sociedad Nacional de Industrias	Roberto Nesta Brero David Lemor Bezdin
Somos Perú	Alberto Andrade Carmona Fernando Andrade Carmona Ernesto Blume Fortini
Unidad Nacional	Lourdes Flores Nano Antero Flores – Aráoz Esparza Drago Kisic Wagner
Unión por el Perú	Aldo Estrada Choque Ernesto Velit Granda

Ruraq huñukuna

Ruraq kamachiqkuna

Huk partido político nisqa
Huk Ilaqtamanta organización nisqa
Huk Ministro de Estado nisqa
Huk Comité Consultivo nisqa

Hatun kamachikuypi Comité Técnico nisqa

Augusto Ramírez Ocampo
Eduardo Stein Barilla
Diego Achard
Juan De la Puente Mejía
Rvdo. Padre Juan Julio Wicht Rossel, S. J.

Comité Consultivo nisqa

Diego Achard
Rodrigo Carazo Odio
Luis Lauredo
Augusto Ramírez Ocampo
Eduardo Stein Barilla
Fernando Cabieses Molina
Max Hernández Camarero
Rvdo. Padre Juan Julio Wicht Rossel, S. J.
Monseñor Luis Bambarén Gastelumendi, S. J.

Comité Ministerial nisqa

Ministro de Defensa
Ministro de Educación
Ministro de Salud
Ministro de Trabajo y Promoción del Empleo
Ministra de la Mujer y Desarrollo Social

Secretario Técnico nisqa

Rafael Roncagliolo Orbegoso

PERÚ SUYUPA HATUN RIMANAKUYNIN ACUERDO NACIONAL NISQA

Perú Suyupi runakuna allin kawsayman aypanankupaq, yanapanakuspa purinankupaq, llapa organizaciones políticas nisqakuna, llaqta ukupi huk organizacionkunapas, rurayniykuta chiqapta qawarispas Gobiernowan kуска Políticas de Estado nisqata rimanakuspa kamachinakuyku. Chaykunam Acuerdo Nacional nisqa sutinchasqa. Chay kamachiykunatam kunan punchawmantapacha rurakunanpaq rimariyku.

Tawa ruraykuna aypanapaqmi kay kamachiykunataqa churayku:

- Democracia nisqamanta, derechos ukupi kawsanamanta
- Llapa runa allin kikinchasqa allin kawsaypi ima tiyanankumanta
- Perú suyu huk suyukunamanta allin atipasqa kananmanta
- Allin ruraq, chuya ruraq, ukunpi allin rakisqa Estado nisqamanta

I. Democracia nisqamanta, derechos ukupi kawsanamanta

Democracia nisqapi, Derechukuna qawasqa ukupi tiyayqa justicia nisqa aypanapaqmi, runakunapa kaqninkuna allin waqaychasqa kananpaqmi, chaywanmi Perú suyunchikta allin kawsaymanpas, hawka kawsaymanpas puririchisunchik. Chaypaqmi kay ruraykuna kanqa:

- 1.1. Constitución nisqa ukupi kaq derechokunam aswan allin qawasqa kanqa, chuya qispisqataq kamachikuqkunapaq akllanakuyipas kanqa; hinallataqmi allin takyasqa ukupi kamachikuq hatun wasikuna purinqa, equilibrio de poderes nisqa ukupi Constitución kamachikusqanmanhina rurakunqa.
- 1.2. Llapan Perú suyu ukupim partidos políticos nisqa allin qispisqa puriykachananpaq kanqa, pisi runalla akllasqakunapas allin qawarisqallataq kanqa.
- 1.3. Perú suyutaqa chullallatahina hatarichina kanqa, tiqsi muyupi suyukunawan kуска qipa pachaman puririchikapta, ñawpa qapaq yachayninchikkunata, tukuy niraq llaqtanchikkunata, kawsayninchikkunata, rimayninchikkunata ima chanincharispa.
- 1.4. Runakunaqa ñankunapipas kallikunapipas maypipas allin qawasqa kanqa, mana manchakuspa puriytapas atinqa. Hukniraqña kaspapas hawka kawsayta mana waqllichirispas, justiciatapas, runakunapa rurayninkunatapas, kaqninkunatapas, Estadopa kaqninkunatapas allinta qawarispas purina kanqa.
- 1.5. Rimanakuytapas allinta takyachisun, sapinchasun, tupasqa mana tupasqa rimaykunata chanincharispa. Chaypaqqa ayllu ukupi, llaqta ukupi lllanku runa rimarinankupaqmi allinta kamachiykunata sapincharina kanqa. Chayqa kanqa llapallanchik chay kamachinakuykunapi participanapaq.
- 1.6. Runakunapa kaqninkuna, derechonkuna allin manchasqa, allin qawasqa kananpaqmi llamkarinanchik. Chayhinamanqa Perú suyunchikpas Derecho Internacional nisqaman Derechos Humanos, Carta de las Naciones Unidas nisqamanpas, hinallataq Sistema Interamericano nisqakunaman allinta hapipakunan.
- 1.7. Perú Suyu ukupas nación nisqahinapas allin qawarisqa kananpaq, allpanpas allin takyasqa kananpaq; mana piwanpas allquchasqa kanapaq ima chay kamachiyninkunata qawarinanchikpuni.

2. Llapa runa allin kikinchasqa allin kawsaypi ima tiyanankumanta

Estadoqa lliw rurayninkunata llamkarinan runankuna huntasqa wiñayniyuqpas kawsayniyuqpas kanankupaq, wakchakayninpas chinkanapaq, llapallan runa mana qipanchasqa imapipas kanankupaq llamkarinan. Chaypaqmi kaykuna rurakunqa:

- 2.1. Derechos Humanos nisqata qawarispam tukuy kamachikuykuna llusqsimunqa chaywanmi llamkaykuna kanqa, allin kawsay yachaypas, política nisqa ruraypas chuyancharikunqa; ichaqa mana pitapas sarunchaspa, qipanchaspa.
- 2.2. Llamkaykuna mastarikunanpaqmi aswan qullqi empresakunapaq yaparikunqa. Chaywanmi empresakunapas qullqita astawan wacharichinqa, chayqa llapa runapaq allin llamkay tarinankupaq ima kanqa.
- 2.3. Yachay wasikunapi hunta yachaqaqmi llamkaypaqpas sumaq kawsaypaqpas llapa runapaq kallpacharikunqa. Chay yachaqaqkunagaq mana ima paganapaqmi tukuy runapa yachay wasinpi aparikunqa. Chaywanmi educación públicapas privadapas llaqtamantapas campomantapas kikincharikunqa. Hinaqa yachay wasikunapas chaninchasqam kanqa, yachachiqkunapa llamkayninpas chanincharisqa kanqa. Hinallataqmi kay Sector Educación nisqapaqpas aswan qullqi 6% nisqakama ayparinqa.
- 2.4. Tukuy runa mana unqusqa kawsakunanpaq mana imata quspa kallpacharikullanqataq. Chaypaqqa chay hampina wasikunapas hampiqkunapas llamkachkallanqam. Chaymantapas tukuy machu payakunapas llamkanankunata saqispaqa sapa killa qullqichata chaskikuspa samamuytam atinqaku.
- 2.5. Chaymantapas ñawpaqman qawarispalla puririnapaqmi allin kamachikunata kallpacharikunqa. Tukuy runa masi kuchkalla puririchinapaq sumaq pachallapi kawsakuspa.
- 2.6. Sapa wasi ayllupaqpas sumaq wasitan ayparichisunchik. Chay wasiqa ancha sumaq tiyarikunapaqpas kawsakunapaqpas kanan.
- 2.7. Runakunaga pukllaykunapi atipanakuspa iman kurkunta sumaqta kallpacharinqa. Allin kallpayuqpas rikuyiniyuqpas ancha aswantan llamkarinqa.

3. Perú suyu huk suyukunamanta allin atipasqa kananmanta

Estado peruano nisqaqa sumaq kawsaytapas allin kawsaytapas paqaririchinanpaqqa economía social de mercado nisqatan kamarichinqa. Chaypaqqa paymi empresa nisqa llamkaykunata qallarichinqapas, qawarinqapas, yanaparinqapas. Chay rimay ukupiqa kaykunatam rurarisun:

- 3.1. Chay uña empresatapas taksa empresatapas yanaparinqan aswanta paykuna pura riqsichikuspa atipanakunankupaq. Chaymantapas kay Perú suyu runapas hawa runapas empresa nisqata kamarinankuta kallpacharikullanqataq. Chay empresakunapa puturisqankunapas kay suyunchikpipas hawa suyukunapipas qaturikunantam maskakunqa.
- 3.2. Ima ruranaqpas llapallanchik rimarinanchiktam kallpacharisunchik. Chay rimariykunaga sectorialpas regionalpas nisqa kamachikunapim paqaririnan. Hinaqa llamkaypas, yachaqaq runapas, qullqipapas,

rurasqanchik mikuypas hawa suyukunaman apariypas kallpacharikunqam. Chaypaqqa sumaqmi Perú suyunchikpa qullqi apaykachananpas kamachiyninkunapas puririnan. Chayraykum chay base tributaria nisqa 18% PBI nisqamanta huñuriyman kicharikunan.

- 3.3. Chay qullqiyuq runakuna qullqinta churarispa llamkariynintapas kallpacharikunqam. Paykunaqa empresa nisqakunatam kamarispa qawarinqakupas puririchinqakupas. Hinallataqmi chay Estadopa rurarisqamkunatapas yanaparillanqataqmi lliw sectores nisqakuna qullqita wacharichinankupaq.
- 3.4. Estadopapas qullqiyuq runapapas rurarisqankunata atipayninkunata imaqa kallpacharinam kanqa. Chaytaqa rurarina kanqa musuq puririyta kamarispa, watuparikuspa, hawa suyumanta ancha yachaykunata aparimuspa ima.
- 3.5. Tukuy kaypi puqurichisqanchiktam hawa suyukunamankama aparina kanqa. Chaytaqa Estadopas qullqiyuq empresakunapas rimarinakuspa ruranan. Chaywanqa hawaman tukuy ima apasqanchikkunapas wiñarinqam may mercado nisqakunaman yaykurinapaq.

4. Allin ruraq, chuya ruraq, ukunpi allin rakisqa estado nisqamanta

Allin llamkaq, utqaylla imatapas ruraq, chuya chuya Estado kanantam munayku, suyunkuna, llaqtankuna tiyaq runakunarayku, imapas rurayniyuq, derechosniyuq kasqankurayku. Chay kananpaqqa kay llamkaykunatam rurarinanchik:

- 4.1. Perú llaqtapi, suyunkunapipas, llaqtankunapipas, ayllunkunapipas imapipas allin llamkaq, chuya chuya llamkaq musuq Estadotam hatarichisun. Chaywan runa masinchik mañakusqanmanhina imapas rurananpaq, paykunata uyarispa, organizacionkunata chaninchaspa.
- 4.2. Chuya chuyata imatapas llamkanapaq, qullqi hapisqamantapas riqsisqa kananpaq huk kamachinakuyta llusqirichinanchik. Chaymi llaqtapas qawarispa qatipanman, Estado uku llamkaypi mana suwakuy kananpaq.
- 4.3. Estado ukupi llamkaq wasikunata musuqyachispa, llamkaqkunata aswanta yacharichispa, allinninta aswan chanincharispa imam Estadoqa allin rurayninkunata qispichinqa.
- 4.4. Perú ukupi Suyukuna, llaqtakuna kkillankumanta imatapas llamkanankupaq, kamachikuykunapas pisimanta pisi suyukunallapiña kamarikunqa, Estadopa qullqinpas suyukunallamanñapas llaqta umalliqkunallamanñapas ripunqa. Ichaqa Estado nisqaqa manam patmikunqachu aswanpas huñusqalla regionkunawan llaqtakunawan ima puririnqa.
- 4.5. Llapa Perú suyu allpanchikmi sumaqta puriripunam chay Estadopa qullqinwanpas runakunapa qullqinwanpas aparikunanpaq. Chaypaqqa tukuy Estadopa qullqinkunapas sumaqta wacharinan equilibrio fiscal nisqapas allinta kallpacharikunan.

Tukuykunapaqqa llapallanmi kay 30 políticas de Estado del Acuerdo Nacional nisqata allinta qawarinapaq rimarinakuyku. Chaypaqqa huñunakuykuna kanallanpunim nacionalpas regionalpas, hinallataqmi umalliqninpas Secretaría Técnica nisqa payllamanta puririnanpas qawarinanpas. Chay puririsqamkunaqa tukuy Perú suyupi runa masinchikpa riqsiyinmi kanan.

Chay hinamanqa kay Acuerdo Nacional nisqaqa kallparichinapaqqa maywanpas huñunarikunallanmi kicharillasqataqmi huk organizacionespas fuerzas políticas nisqapas yaykurimunapaq. Hinaqa kaykunataqa kunanmantapacha 28 anta sitwa killakama 2021 watakama qawariytapas puririchiytapas atipanayku.

Lima llaqtapi, Perú suyumanta umalliq wiraqucha Alejandro Toledo Manrique kachkaspa, 22 punchaw anta sitwa killamanta 2002 watamanta qillqarisqa kasqa.

Alejandro Toledo Manrique
Presidente de la República

Roberto Dañino Zapata
Presidente del Consejo de Ministros

Alan García Pérez
Partido Aprista Peruano

Valentín Paniagua Corazao
Acción Popular

Luis Solari de la Fuente
Partido Perú Posible

Lourdes Flores Nano
Unidad Nacional

Fernando Olivera Vega
Frente Independiente Moralizador

Alberto Andrade Carmona
Somos Perú

Aldo Estrada Choque
Unión por el Perú

Mons. Luis Bambarén Gastelumendi, S. J.
Conferencia Episcopal Peruana

Darío López Rodríguez
Concilio Nacional Evangélico del Perú

Julio Favre Carranza
Confederación Nacional de Instituciones Empresariales Privadas

Juan José Gorriti Valle
Confederación General de Trabajadores del Perú

Manuel Yzaga Salazar
Sociedad Nacional de Industrias

Rvdo. Padre Gastón Garatea Yori
Mesa de Concertación para la Lucha contra la Pobreza

Washington Román Rojas
Coordinadora Nacional de Frentes Regionales

Políticas de Estado nisqakuna

Democracia nisqamanta, derechos ukupi kawsanamanta

Huk ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Democracia nisqapas, derechosninchikkunapas allin kallpachasqa kananpaq

Iskay ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Allin democraciapi kawsanapaq partido politicokuna kallpanchasqa kananpaq

Kimsa ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perú suyupi kikin chik kasqanchikmanta allin takyachinapaq

Tawa ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Rimanakuykunata kallpanchanapaq

Pichqa ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Qipa pachata qawarispas allin yuyayllawan imatapas ruranapaq, Gobiernopas chuya chuya ruraywan allinta llamkananpaq

Suqta ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Huk nacionkunawan allinllapi kawsanapaq, rimanakuspa chulla suyuhinalla ñawpaqman puririnapaq

Qanchis ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Manaña maqanakuy kananpaq, Perú allin yupaychasqa kananpaq, mana manchakuypi kawsanapaq

Pusaq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perú ukupi sapa suyukuna, sapa llaqtakuna kikinkumanta ñawpaqman purinankupaq

Isqun ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perú suyupa allpanpas, runankunapas allin qawasqa kananpaq

Llapa runa allin kikin chasqa allin kawsaypi ima tiyanankumanta

Chunka ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Wakchakay pisiyachinapaq

Chunka hukniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapallan runakuna, piña mayña kaspapas maypipas allin rikusqa, allin chaskisqa kananpaq

Chunka iskayniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapallan runakuna mana qullqillawan allin yachayman aypanankupaq, kawsay yachaykunatawan chaninchanapaq

Chunka kimsayuyq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapallan runakuna qalikaypi kananpaq, allin kawsaypi tiyananpaq

Chunka tawayuyq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Allin ruruq llamkayman runahina aypanapaq

Chunka pichqayuyq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Allin huntasqa mikuykuna kananpaq

Chunka suqtayuyq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Wasi ayllu kallpanchanapaq, warmakuna, irqikuna, wayna sipaskuna amachasqa, kallpanchasqa kanankupaq

Perú suyu huk suyukunamanta allin atipasqa kananmanta

Chunka qanchisniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llaqta qatu rantinakuypi qullqi takyachinapaq

Chunka pusaqniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Qullqi ruranapa takyachiynin, ruruchiynin (mirachiynin) atipaynin maskanapaq

Chunka isqunniyuq ñiqi Política de Estado nisqamanta

Kawsasqanchik pachata allin qawarispá llamkaykunata ruranapaq

Iskay chunka ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Chiqap yachaywan tecnología nisqawan yachaykunata ñawpaqman tanqanapaq

Iskay chunka hukniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Runapa wasichakunanpaq, hatun llamkaykuna hatarichinapaq

Iskay chunka iskayniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Hawa nacionkunawan yanapanakuspa rantinakuyninchikta mirachinapaq

Iskay chunka kimsayuyq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Ayllupi tiyaqkuna allpa ruruchiqaqkuna ñawpaqman puririnanpaq

Allin ruraq, chuya ruraq, ukunpi allin rakisqa Estado nisqamanta

Iskay chunka tawayuyq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Estado chuya chuya allin llamkayta tarinanpaq

Iskay chunka pichqayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Democracia ukupi yanapakunanpaq Fuerzas Armadas nisqata kallpanchanapaq

Iskay chunka suqtayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Chuya chuyapi llamkay kananpaq, mana qilli ruraymanta qullqi hamunanpaq, llapallan runakuna impuesto qunanpaq

Iskay chunka qanchisniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Droga nisqa chinkananpaq

Iskay chunka pusaqniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perumanta Hatun Kamachinanwan, Derechonchikta qawaripa purinapaq, justicia llapanman chayanapaq, Poder Judicial sapanmanta kikinchasqa kananpaq

Iskay chunka isqunniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapan runakuna imamantapas willasqa kananpaq, ima rimayninpas, qillqayninpas uyarisqa kananpaq

Kimsa chunka ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Terrorismo nisqa chinkananpaq Perú Suyupi runa allin kawsarinankupaq

PERÚ SUYU KAMACHIKUQKUNAPA RIMANAKUSPA MUNAYNIN, POLÍTICA DE ESTADO NISQAKUNA

Democracia nisqamanta, derechos ukupi kawsanamanta

Huk ñiqi Política de Estado nisqamanta

Democracia nisqapas, derechosninchikkunapas allin kallpachasqa kananpaq

Allin democracia nisqa kananpaq, llapa runakunapa derechosninkuna allin kallpachasqa kananpaqmi rimanakuyku. Chaymi kanqa takyasqa kawsaypi puririnapaq, kamachiqninchikkunapas chuya chuya akllanakuypi yaykuspa, paykunapura ayninakuspa, yanaparinakuspa ima pusawananchikpaq. Nillaykutaqmi, chaytaqa runakunapa umalliqninkunawan kуска kamachiptinkum hatarinqa. Chaymi llapallan runapa derechunkuna aswan kallpanchasqa, aswan sapinchasqa kanqa; llapallan runakuna huñurinakuspa, chulla runahinalla chay democracia nisqata wiñarichinqa, Estado nisqapa Hatun Kamachinanta qawarispas.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Perú suyupa Hatun Kamachinan amachasqa kanqa, kamachikusqanmanhina kawsanapaq, llapan suyukunawan, llaqtakunawan kуска Perú hatun suyupa chulla sunqulla, chulla umalla kananpaq. (ch) Runakunapa yuyaymanayninkunata qawarispas chaninchanqa, organizacionninkunatapas kallpanchasqa qawarillanqataq; hinallataq runakuna mana sarunchasqa kanantapas qawanqa, imaraykuchus Estado nisqaqa runata ayllu ukupi, llaqta ukupi aswan chaninchasqanrayku. (h) Allin kawsaypi tiyanapaq, chuya akllanakuy ukupi tiyaspa yachakunapaq yanapanqa, hinallataq allin runahina, derechonchikkunatapas, rurayninchikkunatapas allinta ruraspa purinapaq yanapallawasuntaq. (i) Mana uyariy munaq runakunapaq, kamachiykunata mana kasukuspa puriq runakunapaqpas Estado wanachikuykunata hurqumullanqataq.

Iskay ñiqi Política de Estado nisqamanta

Allin democraciapi kawsanapaq partido politicokuna kallpanchasqa kananpaq

Ima ruraypas, ima llamkaypas llapan runakunawan kуска rimanakuspa rurasqa kananpaq rimanakuyku, chayqa Hatun Kamachinanmanhina apakunqa, llapan organizacionkuna, llaqtapi kaq institucionkunapas yanapakunanku; ichaqa partidos políticos nisqa aswantaqa yanapakunanku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Derechos políticos nisqa yuyasqalla kananpaq, allin qawasqalla apakunanpaqmi kamachikuykunata churanqa. (ch) Partidos políticos nisqa ñawpaqman allin kallpanchasqa purinankupaq, mana chinkapunankupaq ima kamachikuykunata churallanqataq, chaymi allinllapi purinapaq, chuya chuyata qullqitapas aparinankupaq, rurayninkunatapas riqsichinankupaq yanapay k Allanqataq. (h) Perú hatun suyupi, suyunkunapipas, llaqtankunapipas lliw kamachiqkunaqa chuya chuya akllakuypi yaykunqaku. (i) Chay akllanakuypiqa llapallan llaqta runakunam umalliqniyuq, kamachiqniyuq kananku, karupiña tiyaq runakunapas, campupiña, yunka suyupiña tiyaqkunapas umalliqniyuqmi kananku, manam pisi kasqankuraykuchu qunqasqa kananku. (k) Ima ruraypas, ima llamkaypas llapan runakunawan kуска rimanakuspa rurasqa kanqa, chayqa Hatun Kamachina nisqanmanhina apakunqa, llapan organizacionkuna, llaqtapi kaq institucionkunapas, Partidos Políticos nisqakunapas yanapakunanku.

Kimsa ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perú suyupi kikinchiq kasqanchikmanta allin takyachinapaq

Peru suyu huk suyuhinalla kananpaq, sapanka ayllunkunawan, sapanka llaqtankunawan kuska kallpanchanapaqmi, rimanakuyku; nillaykutaqmi, chayqa rurakunqa ñawpa ayllukunapa yachayninkunata chanincharispa, kawsay rurayninkunata yuyaykuspa, llapa rimaynin simikunata riqsispa, qipa kawsayta qawarispa, tiqsi muyupa purisqanmanhina rurasqa kananpaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Perú ñawpa pacha kawsay yuyaykunata mana qunqanapaq, aswantaqa riqsispa kawsanapaq kamachikamunqa. (ch) Llapa runakuna yanapanakuspa hawkalla tiyanankupaq, sumaq qawanakuypi, huk niray usupi kawsaspapas, piña kaspapas pampachaykukuspa, mana awqanakuspa, Perú huk suyulla kanapaqmi kamachikuykuna kanqa. (h) Llapa runakuna qipa wiñaypi allin kawsayman chayanankupaq, sapanka runatapas, ayllupi kaqtapas allin puriymán churananpaq huk ruraykunata churanqa.

Tawa ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Rimanakuykunata kallpanchanapaq

Llapa organización política nisqakunawan, hinallataq llaqta ukupi mayqan organización kaqwanpas rimanaykukuspa imamanpas chayay kanantam munayku; sumaq qawanakuypi, huk yuyayllapi kawsaspapas, piña mayña kaspapas chaninchasqa kanapaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Imamanpas chayanapaq rimanakuykunata kallpanchanqa. (ch) Ima ruraypas, ima llamkaypas llapanchikpa rimayninchikwanmi atikunqa, chayhina ukupi kawsanapaqmi kallpanchakunqa, chaywanmi kamachiqkunapas, kamachiykuna ruraqkunapas allinta llamkayninkunata qispichinqaku. (h) Perú suyupi yuyaywan rimanakuspa, qipa pachapi ima ruraytapas llapanchikmanta qawarinapaq, huk kamachikuykunata churamunqa.

Pichqa ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Qipa pachata qawarispa allin yuyayllawan imatapas ruranaq, Gobiernopas chuya chuya ruraywan allinta llamkananpaq

Estado nisqapa imaymana rurasqanta kallpachasaqku, allin yuyaypi, allin rimanakuypi llamkaykuna sayarinanpaq, imaymana allin kamachisqa kananpaq, maypipas allin kawsayta mirachinanpaq, Tiqsi muyupi suyukunata qawarispa kay Perú ukupi munasqa aypananpaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Huk kamachiyla llapan runapaq, llapan institucionkunapaqpas kananta munaspam sistema nacional de planeamiento nisqata paqarichinqa, chaywan maykama, haykapkama chay llamkaykuna rurakunanta qawarinapaq, chaypaqpas qatipaykunata churallanqataq. (ch) Gobierno allintapuni llamkananpaq, qallariyninpi imakunatachus llamkayta munaspa nirqa chaykuna huntachinapaqmi kamachikuyta churamunqa. Chay llamkaykuna qawarinapaqmi qatipaykuna rurakullanqataq. (h) Gobiernoqa sapa kutillan lliw llamkayninkunamanta willarikuyta atinan, mayqan llamkaykunas qispisqa, ima sasachakuykunas rikurin, chaykunamanta runakunaman riqsichinqa. (i) Gobiernopi llamkaq runakuna allintapuni rurayninkunata qispichinanpaq musuq yachaykunata qunqa, chaywan ima ruraykuna churakusqa aypasqa kananpaq.

Suqta ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Huk nacionkunawan allinllapi kawsanapaq, rimanakuspa chulla suyuhinalla ñawpaqman puririnapaq

Huk nacionkunawan mana chiqninakuspa kawsanapaq, rimarinakuspa chulla suyuhinalla ñawpaqman puririnantam munayku; kaykuna kallpachakunanpaqmi, suyukuna asuykanakunqa, yanaparinakuspa, rantinakuspa ima kawsanqaku. Kaykunaqa kanqa hawa nacionkunawan, suyunchikwan ima huk llamkaylla ruranapaq.

Perú suyupa Derecho internacional nisqa ukupi kaspam tukuy kamachikusqanta kallpanchanqa, aswantaqa, Derechos Humanos, Carta de las Naciones Unidas, Sistema Interamericano nisqa hatun wasikuna kamachikuyninkuta yuyaspam kawsanqa.

Perú suyutaqa kallpacharisun llapan nacionkunapa yuyarisqanmanhina, llapan organización política nisqakunawan, hinallataq llaqta ukupi mayqan organización kaqwanpas rimanaykukuspa, sumaq qawanakuypi, huk yuyayllapi kawsanapaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Llapan tiqsi muyuntinpi, América nisqapipas hawka kawsaypi tiyanapaq, takyasqa kamachinakuyman aypanapaq llamkarinqa, chayqa wakchakayta saqispa allin puririnapaq kanqa. Kay qawariypim llapan América Latina nisqapi suyukunaqa kallpachakunqa manaña armamento rantinankupaq. (ch) Manam maqanakuypas, chiqninakuypas kanqachu, llapan runapa derechonkuna allin qawasqa kanqa, chaymi Democracia nisqapas puqurinqa, qullqirayku waqlli runakunapas chinkarinqa, drogawan llamkaqkunapas, terrorismo nisqapas chinkallanqataq. (h) Kay América nisqa suyukunapas, Tiqsi muyupi suyukunapas hukllanakuspa llamkanankupaqmi kallpanchayta ruranqa, aswanmi, qayllanchikpi kawsaq nacionkunawan kуска allin kawsayta maskanqa, chaywan allin rimanakuyta llanllarichinapaq; kaykunawansi tariparisun llapanchikman imapas kaqla tupawananchikpaq. Chay qawariypi maskarinqa llapanchikpa munayninchikkuna chullalla kananpaq. (i) Hawa nacionkunawan tupanasqa allpakunapi allin kawsayta sayarichinqa, hinallataq qayllanchikpi suyukunawan huñunakuyninta tanqarinqa. (k) Estado nisqapa allin ima munayninta, hinallataq wakin hawa suyukunawan allin kawsayta amachanqa, kallpacharinqa ima; hawa suyukunapipas peruano masinchik ayllukunatapas, empresa nisqakunatapas amachanqa, chaykunawanmi hawapi rantinanchikkunapas mastarikunqa, suyunchikpi llamkana kananpaqpas qullqi chayarimunqa. (l) Hawa suyukunaman ripuqkunapaqpas, chayamuqkunapaqpas llamkanata tarinankupaq yanapaykunata maskanqa. (ll) May Estado nisqapas yupaychasqa kananpaq, mana sarunchakuspa purinankupaq yanapayta churanqa.

Qanchis ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Manaña maqanakuy kananpaq, Perú allin yupaychasqa kananpaq, mana manchakuypi kawsanapaq

Allin chiqap puriypi kawsay kananpaqmi huk kamachikuy llusqsimunanpaq rimanakuyku, ruray atinanchiktapas sapakama ruraspa, Derechosninchikkunatapas mana sarunchaspa kawsanapaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Pichus qasi kawsayta waqllichinqapas, turyanqapas, chaykunapaqmi wanachiykuna kamachikamunqa; hawka purikunapaq, qispisqa purikunapaq, runapa kaqninkunata mana pipas hapinanpaq ima, kallanqataq kamachikuykuna. (ch) Perú suyupi tiyaq runakunapa derechonkunata kallpanchanapaq, Hatun Kamachinata, huk kamachikuykunatapas qawarispas tiyanapaqmi wakichinqa, chaykunawanmi hawka kawsayta runakunapaq tarinqa. (h) Llaqtapipas, ayllupipas, wasi ayllupipas

manaña maqanakuy, awqanakuy kananpaqmi kamachikamunqa, chaywanmi warmikunata, warmakunata, machu payakunata imam aswantaqa kallpawan qawarinqa. (i) Maypichus aswan awqanakuy, chiqninakuy ima kan, chaypim kallpawan kamachikuy churakunqa. (k) Hawkalla kawsaypi tiyanapaqmi yachay wasikunapi yachaykuna churakunqa, chayqa llapan runakunapa Derechosninkuna amachaspa purinapaq, imamantapas pampacharikuspa allin justicia aypanapaq. (l) Llaqta runakuna hawka kawsaypi tiyanankupaq Estado nisqamanta qawaq institucionkuna allin kamachikuykuna aparikunqa. (ll) Policía nisqa ukupipas allin runakayta, llaqtanchik allin chaninchayta yachachikunqa, hinallataq yachayninta mastarinqa huk musuq yachaykunawan, chaymanhinataq pagonkutapas chaskinqaku. (m) Hatun llaqtakunapipas, huchuy llaqtachakunapipas hawkalla purikunapaq sistema nacional de seguridad ciudadana nisqata churachinqa, chaytas umallinqa alcaldekuna, Estado nisqapap llamkaq oficinakuna, llaqta runakunapa yanapayninwan.

Pusaq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perú ukupi sapa suyukuna, sapa llaqtakuna kikinkumanta ñawpaqman purinankupaq

Perú ukupi sapa suyukuna, sapa llaqtakuna kikinkumanta allin kawsayninkuta purichinqaku, nispan rimanakuyku, chaypaqmi Gobierno centralmanta qullqitapas, tukuy ruraykunatapas, kamachikuykunatapas rakinqa. Chaywanqa manañam Limapi kaq kamachikuqkunallatachu qawasun. Gobierno centralwan, suyukunawan, llaqtakunawan kуска ima ruranaqapas yanapanakuspa, ayninakuspa chay allin kawsaytaqa tanqasun. Chayhinallam llaqtanchikkunata kikinmanta allin kawsayman chayanqa.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Perú ukupi sapa suyukunapa, sapa llaqtakunapa allin llamkaynin ñawpaqman puririnanpaqmi qullqiwanpas, ima yanapaywanpas kallpachanqa. (ch) Llapa runakunawan rimanykukuspa kamachikuykunapas, qullqi rakinakuypas, tukuy imapas rurakunqa. (h) Estado nisqapa qusqa yanapaykuna utqaylla, chuya chuyalla llapan runakunaman chayanapaqmi kamachikamunqa; hinallataq llapan llaqtakunapi tukuy obrakuna rurakunanpaq kallpanchanqa. (i) Gobierno centralwan, suyukunawan, llaqtakunawan llamkanankupi mana pantanakunankupaqmi kamachikamunqa. (k) Suyupura, llaqtapura atipanakuypi, llallinakuypihina llamkaspa allin kawsayta aypanankupaqmi huk kamachikuykunata llusqichimullanqataq. (l) Tukuy llamkaykuna qispichinapaq, maymantapas qullqi tarinapaq huk kamachikuy kanqa; chaywanmi, qullqipás kuskanmanta sapa suyuman, sapa llaqtaman rakikunqa, hayka runakuna kasqanmanhina, allpanku kasqanmanhina. Chaykunaqa rurakunqa takyasqa ñanpi purinapaq, maychus qullqi kasqanmanhina. (ll) Institucionkuna, empresakuna, qullqita mañakunankupaqpas, gastanankupaqpas yanapayta chaskinqaku, chaywanmi suyukunapipas, llaqtakunapipas allinta ima llamkaytapas puturichinankupaq, llamllarichinankupaq ima, yanapakunqa. (m) Perú ukupi wakin suyukunata huñunaspá huk hatun rimanakuy suyukunaman tukuchinqa, hukllanasqaqa kуска allin kawsayta sayarichinankupaq. (n) Suyukuna ukupi alcaldiyakunata huñunaspá huk hatun rimanakuy wasiman tukuchinqa, hukllanasqaqa kуска allin kawsayta sayarichinankupaq. (ñ) lma llamkaytapas rurankupaq, qullqi churaq runakunapaqpas, institucionkunapaqpas punkukuna kicharikunqa, chaywanmi llaqtakunapi taksa empresapas, huchuy empresapas ñawpaqman puririnqa. (p) Maypipas runa masinchikta llakiy qatiptin yanapanapaq qullqi waqaychakunqa, ichaqa wakcha kasqankumanhina rakikunqa.

Isqun ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perú suyupa allpanpas, runankunapas allin qawasqa kananpaq

Perú suyupa tukuy imaymana munasqa, llapan allpanpas, runankunapas allin qawasqa kananpaq, rimanakuyku. Chaypaqqa, llapallan runakuna, kamachiqkunapas yanapakunanku, militarkunam aswanqa qawayta atiwanchik,

ichaqa mana Hatun Kamachinamanta llusqispalla. Chaypaqmi, ima manchakuyña hawa llaqtamantapas, llaqta ukumantapas hamuptin, piña mayña allquchakuyta munawaptinchikpas amachasaqku; allin kawsayninchik waqllichiikunata chinkachinapaq, hawkalla tiyanapaqpas llamkallasaqkutaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Imachus munasqanchik Perú suyu allin qispisqa kananpaq, allpanpas, runankunapas allin qawasqa kananpaq llapan runakuna minkapihina llamkanqaku. (ch) Perú suyu allin qawasqa kananpaq, hawkalla tiyakunapaq, hinallataq mana ima maqanakuytas kananpaq militarkunata allin llamkayman churanqa. (h) Perú suyu allin qawasqa kananpaq, hawkalla tiyakunapaqpas llapallan yachay wasikunapi tukuy ima yachaykuna yachachikunqa. (i) Tiqsi muyu pachanpi Antártida sutiyuq suyu allin qawasqa kananpaq, pachamamata chanincharispa tiyanapaq, yunka suyutapas ñawpaqman puririchinapaqmi kamachikamunqa, chaykunawan Perú suyu hukllachasqa kanqa llaqta runapa yanapayninwan. (k) Perú suyu qawaq kamasqakunawan, huk nacionkuna rimanakuy qawaqwan kуска imapas ruranankupaqmi kamachikuy kanqa.

Llapa runa allin kikinchasqa allin kawsaypi ima tiyanankumanta

Chunka ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Wakchakay pisiyachinapaq

Wakchakayta pisiyachinapaq, wakchakuna qullqisapakunamanta manaña karunchasqa kanankupaqmi, rimanakuyku; chayqa kanqa kamachikuykunapas, tukuy ruraypas, qullqipas munasqanmanhina, mañakusqankumanhina llapan runapaq rakikunanpaq. Chaymantapas, rimanakullaykutaq, manaña millay qawanakuypi warmi kasqanrayku, campupi paqarisqanrayku, machu paya kasqankurayku, mana ima ruray atisqankurayku qunqasqa kanankuta. Chayraykun, wakchakaypi tiyaqkunapaq, qunqasqa kaq runakunapaq aswan yanapayqa kanqa. Wawakunapas, wayna sipaskunapas, machu payakunapas, qarinkupa wikchusqan warmikunapas, imapis mana ruray atiqkunapas, wakchakunapas, qunqasqakunapas, tukuy paykuna allin qawasqa kanankupaq kamachikuykunata churachisaqku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Llapa runapaq llamkay kananpaq, llaqta ukupi empresakuna ñawpaqman purinanpaq, yanapakuy kanqa. (ch) Llaqtakunapa allin llamkana rurayninta kallpachakunqa, chaywan maymantapas willakuykunata riqsinankupaq, aswanta yacharinankupaq, huk musuq tecnología nisqata chaskinankupaq, maymantapas qullqita manukunankupaq, yanapakunqa. (h) Hatun llamkaykunata purichinqa imaymana obras rurakunanpaq, chaykunaqa suyukunapa, llaqtakunapa munasqanmanhina rurasqa kanqa, chaypaqmi huk institucionkunata yanapachikunankupaq minkakunqa. (i) Yachay wasikunapi allin yachayman aypanankupaq, hampina wasikunapi allin hampikuy kananpaq qullqita yapaspa churanqa; aswanqa wakcha runakunarayku allinta llamkanankupaq, yanapayta churachinqa. (k) Llapa runakuna, aswanpas wakcha runakuna kikinchasqa derechonkuta qawaspa purinankupaqmi yanapakunqa; imapas rurakunanpaq paykunapa mañakuyninkuta uyarinqa, paykunallawantaq imaymana rurayta wakichinqataq, purichinqataq. (l) Sinchi wakchakaypi tarikuq runakunapaqmi huk llamkanakunata maskapuspa paykunaman qunqa. (ll) Estado nisqaqa allin allin kallpachasqa kanqa, chuya chuyata imatapas hapispa chay wakcha runakunapaq llamkaykunata tarispa, llaqtapi tiyaq runakunawan, institucionkunawan ima qawarispas llamkanqa. (m) Llapa runakuna aswan kikinchasqa derechosninkuwan purinankupaq, wakchakaypi tiyaq runakunapaq justicia aypananpaqmi kamachikuykunata hurqumunqa. (n) Maypipas ima llakiyña qatiptinpas, llullña, tuñiyña, kañaykunaña, huk imaña kaptinpas yanapaytan atinan, runakunata yachachispa, qullqitapas huk yanapaykunatapas chayachispa.

Chunka hukniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapallan runakuna, piña mayña kaspapas maypipas allin rikusqa, allin chaskisqa kananpaq

Llapallan runakuna, piña mayña kaspapas maypipas allin rikusqa, allin chaskisqa kanankupaqmi, rimanakuyku; chaytaqa niyku, Perú suyupi runapura sinchi qawanakuy, pinqanakuy, sarunchakuy kasqanrayku. Kunankamaqa warmikunapas, wawakunapas, machu payakunapas, campupi tiyaq runakunapas, ima mana ruray atiqkunapas, wakchakunapas imam qunqasqa tarikunku, chayraykum paykunaqa Estado nisqamanta aswan yanapayta chaskinqaku. Chaywan llapallan runa kikinchasqa allin kawsaypi purinankupaqmi kamachikuykuna llusqsimunqa.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Runakuna manaña sarunchasqa kananpaq, piña mayña kaspapas maypipas allin rikusqa, allin chaskisqa kanankupaqmi kamachikuykunata churanqa. (ch) Ima kamachikuykunapas warmikunapa rimayninta uyarispam llusqinqa. Chayhinata ruraspan Estado nisqapas, llaqtapas warmikasqankuta chaninchanqaku. (h) Warmipas, qaripas huk runahinalla allin qawasqa, allin rikusqa kananpaq, kikin Estado nisqamanta huk institución llusqsimunqa, chaymantapacha kamachiykuna paqarichimunapaq. (i) Warmikuna ima llamkaymanpas yaykuyta atinqaku, chaypaqmi punkukuna kicharikunanpaq kamachikuykuna kanqa. (k) Wawakunapas, wayna sipaskunapas, machu payakunapas, qarinkupa wischusqan warmikunapas, ima mana ruray atiqkunapas, wakchakunapas, qunqasqakunapas, paykuna lliw allin qawasqa kananpaq, yanapaykunata churachinqa. (l) Campupi, yunkapi tiyaq qunqasqa runakunapa Derechosinkunata aswanta qawarinqa, paykunarayku tukuy llamkaykunata wakichinqa.

Chunka iskayniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapallan runakuna mana qullqillawan allin yachayman aypanankupaq, kawsay yachaykunatawan chaninchanapaq

Llapachallan irqikunapas, warmakunapas, sipaskunapas, waynakunapas yachay wasiman chayaspa allin yachaykunata aypanankuta munayku. Chaymi, Estado nisqapa yachay wasinkunapiqa mana qullqillamanta chaskinqaku. Chaypiqa warmipas, qaripas kikinchasqan puririnqaku, kay democracia nisqata allinta qispichinankupaq, qipa watakunapi derechonkuta chaninchaspa kawsanankupaq. Sapa yachay wasipa llamkayninqa aswan riqsipasqam kanqa, Perú suyu ukupi huk hatun yuyay kamachisqanmanhina, sapa llaqtapa munasqanmanhina. Perú suyu yachay wasikunapiqa aswan kallpawansi sumaq kawsaypaq allin yuyaykuna, sunquchakuykuna ima churakunqa pachamamanchikta yupaychaspas tiyanapaq; chayhinallataq, mana ima ruray atiq runakuna maypipas chaskisqa kananpaq kamachikuykunata churachinqa.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Llapallan pichqa watanman chayaq wawakuna yachayman yaykunankupaq kamachikamunqa, chaypitaq wawakunaqa allin mikuyta, allin yachayta chaskinqaku sumaq wiñanankupaq. Chay huchuy yachay wasiqa llapan llaqta runakunapa wawankunatam chaskinqa, mana pitapas saqispa. (ch) Campupi runapa churinkunapaqpas, llaqtapi tiyaqkunapa churinkunapaqpas kaq allin yachaykunallatam chaskinqaku; campupipas, llaqtapipas yachayqa mana pisiyananpaqmi tukuy imaymanata ruramunqa. (h) Yachachiqkuna allin rikusqa kanankupaq kamachikullanqataq, chayqa kanqa llapa runakunapa yanapayninwan, chaywan paykunaqa allin yachachinankupaq, allin kawsaypi tiyakunankupaq, yachachinankupaqpas tukuy imata chaskinankupaq. (i) Wawakuna, irqikuna, warmakuna, wayna sipaskunapa yachayninkuqa aswan yuyaypim rurakunqa, munasqanku rimayninkunata, ima apu taytakunapi iñisqankutapas chaninchaspa. (k) Hawamanta hamuq musuq yachaykunapas, ciencia nisqa yachaykunapas aswanmi sapinchakunqa. (l) Estado nisqapa kamachisqan universidad nisqa hatun yachay wasikunapi, educación técnica nisqa yachay wasikunapipas, may suyupi, may llaqtapi tiyasqankumanhina aswan allintam yachachikunqa. (ll) Llapallan yachay wasikuna aswan allinta purinankupaqmi chaninchaykunata paqarichinqa,

chaypi yachakuqkunapa derechosninkupas yupaychasqa kananpaq. (m) Mana qillqay yachaqrayku ñawsachasqa runakunata chinkachinqa, chaypaq musuq politicakata kamachikunqa, chaypi campo runakunawan, yunka runakunawan, hatun llaqtakunapi kuchunchasqa runakunawan llamkananpaq. (n) Reforma Educativa purinanpaq sapa wata qullqita yapanqa 0.25% Estado nisqapa (PBI) nisqa llapan qullqi chaskisqanmanta, chaywanpas munanqa 6% PBI nisqaman watapi aypananta. (ñ) Cuerpo kallpanchay yachay (educación física nisqa) yachachiyta, ima sumaq ruray yachay (educación artística nisqa) yachachiyta imas yachay wasikunapi yapamanta kallpawan churakunqa, wawakaymantapacha hatun pukllaykunapas yachachikunqa. (p) Llapa runakunapa rimayninta uyarispa, institucionkunawan kуска, wawakunapa allin yachayninta qawanapaq kallpachakunqa. (q) Waynakunapaq, sipaskunapaq, runakunapaqpas maypi kasqanmanhina llamkay yuyaypi yachachikuyta kallpachanqa. (r) Waynakuna mana droga nisqaman yaykunankupaq, allin kawsayninku mana waqllichinankupaq, mana awqanakuyti purinankupaq, yachaykunata yachay wasikunapi mastarichinqa. (s) Perú suyu ukupi achka simipi rimasqanchikrayku, tukuyniraq runakuna, ayllukuna kasqanrayku, iskay simipi, iskay kawsaypi (Educación Bilingüe Intercultural nisqapi) yachakuyta aswan ñawpaqman puririchinqa.

Chunka kimsayuy ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapallan runakuna qalikaypi kananpaq, allin kawsaypi tiyananpaq

Llapallan runakuna qalilla kawsanankupaq, mana qullqillawan hampichikunankupaq, hampina wasikunapi allin hampiy chaskinankuta imam munayku, aswanpas wakcha runakunaman, qunqasqa llaqtakunapi tiyaqkunaman aypanqa; hinallataqmi, runakunawan, institucionkunawan yanapachikuspa allin hampiy ruraykuna qawarisqa kananpaq rimanakullaykutaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Allin qalikaypi purinapaq, tukuy unquykuna hampiy atikunanpaq kallpachayta qunqa, aswantaqa qanramanta hamuq unquykunatam chinkachinqa. (ch) Yuyay chinkay unquykunata, uma unquykunata, drogamanta unquykunata ima chinkanapaqmi tukuy llamkaykuna rurakullanqataq. (h) Chuya yaku, chuya unu llapan runaman chayachinqa, chaywan mayllakunapaqpas, hispana wasi kananpaqpas; chuya chuyapi tiyanapaqpas, qanrakuna, qillikuna chinkachinapaqpas, llamkaykuna kallanqataq. (i) Sapa suyupi yachakuq unquykunata, qunqayllamanta rikurimuq unquykunatapas chinkachinapaqmi hatun llamkay wakichikunqa. (k) Allin chuya kawsaypi, allin qalikaypi tiyanapaqmi kamachiykuna llusqsimunqa. (l) Hampina wasikuna llapan llaqtakunapi churasqa kanqa, aswanpas wakchayasqa llaqta ukupi tiyaq runakunapaq; warmikunapaq, wawakunapaq, machu payakunapaq, mana ima ruray atiq runakunapaqpas kanqa. (ll) Mana unquykuna kananpaq llamkaykunata kallpachanqa, chaypaq llaqtapi, ayllupi runakunata, institucionkunata ima, yanapakunankupaq minkakunqa. Paykuna, maypiña kaspapas imayna chay llamkaykuna purisqanta qawarinqaku, ichapas may suyukunapa, llaqtakunapa munasqanmanhina kananpaq. (m) Wawayuq warmikuna allin kananpaq yanapay kanqa, chaymantapas kanqa hampikuna munasqalla wawayuq kanapaq, chaytaqa sapa tayta mama ninanku allinchus manachus chay kasqanta. (n) Llapa llaqta runakuna mana qullqillawan hampichikunanpaq, hampina wasikunaman rinanpaq, kamachikunqa; chaypaqmi institución privada nisqamanta yanapakuyta mañakullanqataq. (ñ) Llapallan mana seguruyuy runakuna hampina wasiman hampichikuq chayanankupaqmi kamachikunqa; chaypaqmi qullqita churanqa, chaywan yanapakuspa hampisqa kanankupaq. (p) Tukuypi llamkaq runakuna hampiyman aypananpaq kamachikuyta purichinqa, chaywan qipaman asegurasqa kananpaq. (q) Allimanta allimantas hampi kamayukunaman qullqita yapanqa llamkasqankumanhina. (r) Hampina wasikunapi hampi kamayuy llamkaqkunam huk yachaykunawan kallpachasqa kanqaku, chaywan sumaqta runakunata chaskinankupaq, hampinankupaq ima. (s) Musuq hampiykunata, biomédica nisqamanta aswan yachanapaq taqwiri apakunqa, hinallataq, ñawpa tayta mamanchikkunapa hampi yachayninkupas riqsisqa kanqa, chaywan pipas hampikunanpaq. (t) Seguro Social nisqa wasiman kutichipunqa sapanmanta llamkayninta hatarichinanpaq.

Chunka tawayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Ruruq llamkayman runahina aypanapaq

Perú suyunkuna, llaqtankuna wiñachiq llamkaykunapi, llaqtapa qullqinmanhina qatukunapi hapipakuspa musuq llamkaykuna rikurimunantam munayku, chaypaqmi llamkasaqku. Hinallataq, runahina llamkanapaq, llamkasqamanhina qullqiyuq kanapaq, ima sasachakuy pas llamkaqpaq rikurimuptin qawasqa kananpaq allin sumaq llamkaytam rikurichimusaqku. Hinaspapas, qullqi waqaychasqa mirananpaq, qullqiyuq runakuna takyasqa llamkayta rikurichimunapaq llamkasaqku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Llamkayniyuq runa kananpaq, llamkasqanchikkuna hawa hatun suyukunapi chaninniyuq kananpaq, chiqap yachay wiñananpaq, rurasqanchikkuna musuqyananpaq, chiqap yachaywan runakuna wiñananpaq Estado nisqawan, yachaywan hinaspa llamkayniyuqkuna rimanakunankupaq llamkanqa; kaymanhinam runakuna atiyininkunata, yachayninkunata, llamkayninkunata wiñachinqaku. (ch) Qawanakustin rimaspa, allin takyasqa llamkaykuna kananpaq kamachikuykuna kanqa. (h) Llamkaykunapa derechon allin kananpaq huk hawa nacionkunapa rimanakuyinmanta, Organización Internacional de Trabajo OIT nisqamantapas hapipakuspa kallpachanqa, sapan llamkananpaqpas, achkamanta llamkananpaqpas derechonkum kanqa; hatun llamkanapaq kamachikuykunawan, llamkaqkuna munasqanmanhina huñunakuspa llamkayninta amachanankupaq huk Sindicato nisqatapas rurayta atinallankutaqmi. (i) Perú hatun suyupipas, suyunkunapipas llamkanakunata allinyachinanpaq; qatunakunaman, rantinakuymán, manukuymán, musuq ruranakunaman ima aypananpaq kamachikuykuna kanqa; hinaspa chay huchuy taksa empresakuna ukupi llamkanakuna mirananpaqpas yanapakullanqataq. (k) Huchuy empresa nisqapi llamkaqkunapaqpas derechunku ayparinankupaq tukuy allichasqa kamachinakunata rikurichimunqa. (l) Llaqta ukupi makillawan ruraspa (artesánias nisqa) llamkaykuna rikurimunapaq huchuy empresakunata yanapanqa. (ll) Llaqtakunapi, suyukunapi llamkaqkuna allin yachayniyuq kanqaku, chaypaqmi empresakuna qullqinta churanqaku musuq yachaykunaman aypanankupaq. (m) Maypi allin yachachikuy kasqanta yachananpaq, maypi allin llamkaykuna tarikusqanta yachananpaq willakuykunata mana sasachakuspan aypanankupaq llamkanqa. (n) Pisi qullqiyuqkuna achka qullqiyuqkunawan hukllachasqa kananpaq llamkanqa. (ñ) Llaqta wiñachinapaq llamkaykuna warmikunata, machu payakunata, wayna sipaskunata llamkachinanpaqmi tanqanqa. (p) Mana ruray atiq runakunapaq, atinankupaqhina, llamkaykunata rikurichimunqa; hinaspa ima ruraypipas huchuy llaqtakunapi kaq runakunaraq llamkanayuq kanankupaqmi tanqanqa. (q) Kikin ruraykunapi llamkaqkuna kaq qullqillata chaskinankupaq kamachikunqa, manam imaraykupas: qaripas warmipas, kuraqpas sullkapas, may llaqtamanta kaspapas, huk apukunapi iñispapas kuchunchasqaqa kananchu. (r) Campupi tarpuqkuna, awaqkuna, mituwan llamkaqkunapa ima llamkasqanku allin chaninniyuq kananpaq kamachikunqa. (s) Warmakunapaq, irqikunapaq llumpay/sinchi ñakarichiq llamkaykunata chinkachinqa; warmakunapa, maqtakunapa yachaynin, qali kawsaynin, pukllaynin, wiñaynin qipachiq llamkaykunamanta amachanqa. (t) Wasipi llamkapakuqkuna derechosninkupi mana chiqnisqa, qipachasqa kanankupaq, sumaq llamkaykunapi kanankupaq amachanqa. (u) Llamkaqkunapa derechosnin takyasqa kananpaq, llamkaykuna rikurimunapaq ima “Consejo Nacional de Trabajo” nisqanta kallpanchaspa rimanakuyta tanqanqa. (w) Allin mana allin llamkanakunamanta yachanapaq qatipaykunata, yanapaykunata qispichinqa.

Chunka pichqayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Allin huntasqa mikuykuna kanapaq

Runakuna tukuy allin wiñayninpi umanchaspa, qali qali runakuna kawsananpaq, llaqta allin huntasqa mikuykuna tarinanpaq, llaqta allin mikusqa kananpaqmi rimanakuyku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Hawa suyukunamanta Perú suyuman yaykumusqan mikuykuna as allamanta chinkachinapaq, tiyasqanchi/yachasqanchik pachata qawaspa, tukuy mikuq kurukunata chinkachispa, tarpuyta mirachispa, watan watan tukuy rikchaq kawsaykuna rurunanpaq kallpanchanqa. (ch) Llaqta allin mikusqa kananpaq, runa mikusqanmanhina huntasqa mikuykuna kananpaq, qullqinkupa aypasqanmanhina mikuykuna tarikunanpaq llamkanqa. (h) Hawa suyukunamanta yaykumuq mikuykuna tarpusqanchik mikuykunata mana pisiyachistin, mikuyninchik usuta mana chinkachistin yaykumunanpaqmi kamachikuy kanqa. (i) Llaqta runakunapa kawsaynin allin qali kananpaq, Consejo Intersectorial de Alimentación y Nutrición sutiyuq wasita kallpachanqa, chaywan qatupi allin rantinakuy kananpaq, rantikuqkunapas, rantikuqkunapas uyarinankupaq kamachikuykunata rikurichimunqa. (k) Allin hinaspa mana unquyniyuq mikuykuna kananpaq, runakuna mikunanpaq mikuypa mirayninta, rantikuyninta, taqiyninta, aypuynintawan, llaqtakunapa kamachiqkunawan kуска qawanqa hinaspa allin mana allin mikuna kasqanta tupunqa. (l) Runa allin chuya chuya ukupi kawsananpaq llapa imakunata allichanqa. (ll) Mana yukasqa, mana qutusqa kanankupaq qatu llaqtapi rantipakuqkunapa rurayninta, allichakuyninta, qawayninta ima puririchinqa. (m) Qasapa, yaku muchuypa, aqaruraypa, llullapa, qacha yakupa, wakchayasqa allpapa huchanrayku mana yarqay rikurimunankupaq imatapas ruranku, kaypaqmi kawsay rikurichimuq kurukunatawan allpata wanuchastin allichanqa. (n) Sachakunapas uywakunapas tarpuykunapas allin kananpaq hukllapas, achkapas chiqap maskayta, musuq yachay taqwiriya rurankupaq kallpachachinqa. (ñ) Mana kayniyuq, mana qullqiyuq, mana llamkayniyuq runakunapas ayllukunapas allin mikusqa kananpaq imaymanata ruranku. (p) Llaqtata aylluta, puririchispa, kikinkupura umanchakuspa llamkanankupaq; sinchi wakchayasqa ayllukuna, pichqa watayuqkama wawakuna, ñuñuqkuna, wiksayuq warmikuna, yachay wasi riq warmakuna, wakchakuna, sinchi wakchayasqa runakuna hinaspa wakchayasqa ayllukuna ima allin mikusqa kananpaq llamkanqa. (q) Mana allin mikusqakunata qawanankupaq, lliw llaqtakunapi allichasqa llamkaykunawan hatun llamkaq wasikunapi llamkaqkunata rimanachispa allin mikusqa runakuna kananpaq ruraykunata rikurichimunqa. (r) Paqarimusqan watapi wawakuna ñuñusqa kananpaq mamankunata rimapayaspa kamachikamunqa. (s) Sinchi wakchayasqa runakuna allin huntasqa mikunankupaq huk rikchaq mikuykunata haywanqa. (t) Allin mikusqa runakuna kananpaq, allin mikuy yanukunankupaq, chuya wasi, chuya uku kanankupaq, llaqtapa derechosninkunata, mikusqanku qawanankupaq llaqtata yachachinqa. (u) Yachachinapaq yachaykuna allichasqapi allin huntasqa mikunankupaq yachaykunata churachinqa. (w) Ñawpa machu payakunapa, runakunapa mikusqan yachaynintawan sumaq kawsakuyninmantawan yapamanta chaninchaspa rikurichimunqa. (y) Llaqtanchikpi tarpusqanchikpa huk allin mikuykuna rikurimusqanmanta willarinqa. (a) Mana hukpa yanapasqallan, uywasqalla, haywasqallan kanapaq runakunata, llaqtakunata purichinqa.

Chunka suqtayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Wasi ayllu kallpanchanapaq, warmakuna, irqikuna, wayna sipaskuna amachasqa, kallpanchasqa kanankupaq

Warmi qari allin kuskachasqa, allin kasarasqa kananpaq, ayllupa derechosninku mana saruchanankupaq, kikinkupura kuyanakuypa/munanakuypa kawsanankupaqmi aylluta kallpachachisaku. Ayllukunapa allin kawsanantam Estado munan, chaypaqmi imaymana sasachakuykunata, maqanakuykunata, chiqninakuykunata, kirichakuykunata chinkachisaku. Hinallataqmi wakcha, saqisqa warmi qari warmakuna, waynakuna, sipaskuna, maqtakuna allin wiñananta, llapa imakuna wiñanan (qispinana) pachapi kananta munayku. Hinaspapas, llapan rurankuna hawka kawsanankupaqmi llaqtankupi chiqninakuyta chinkachisaku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Ayllukuna kuyanakuypa allin takyasqa wiñananpaq, mana rakinakuypa kanankupaq yachay llamkaykunata, programas educativos nisqata qispichinqa. (ch) Tayta mamakuna allinta umanchakuspa wawanku uywanankupaq llamkanqa. (h) Warmi qari warmakuna wayna

sipaskuna, maqtakuna yachay wasikunapipas, huklawkunapipas kicharisqa ñawiwán llamkanankupaq, rimanakunankupaq, huñukunata umanchanankupaqmi llamkanqa. (i) Lliw warmi qari warma wayna sipaskuna, maqtakuna yachay wasiman yaykunankupaq, allin qali qali kawsanankupaq, tarpuyinkumanhina wiñanankupaq, pukllanankupaq llamkanqa; kuyakuyninta, runakayninta, atipayninta allinta takyachinanpaq qawanqa. (k) Warmi qari warmakuna, waynakuna sipaskuna, maqtakuna mana maqasqa, mana chiqnisqa kanankupaq, sasa ñakarichiq llamkaykunata chinkachinqa. (l) Pasñakuna, maqtakuna huñunakuspa runakunata, pandillaje nisqa mana suwananpaq, maqananpaq, kirichananpaq, sumaq llampu sunqullawan allin kawsayman churanqa. Hinaspa mana kay rikchaq huñunakuykuna rikurimunankupaq llamkanqa. (ll) Manchachikuqkunapa wañuchikuqkunapa huchanpi mancharisqapas, wakchayasqapas, saqisqapas warmakunapaq allin kanankupaq huk llamkaykunata rurancha. (m) Warmi qari warmakunapa, pasñakunapa, maqtakunapa amachaqnin hatun wasikunatam, Defensoría del Niño y del Adolescente nisqata kallpachachinqa. Ima ñakakuypas rikurimuqptin amachanankupaq, nanachikunankupaq, hinaspa kaykuna tarikusqankumanhina hampinankupaq. (n) Sipas, maqta, pukllananpaq, asikunanpaq, umanchasqa ruraykuna qispichinanpaq mirachinanpaq allin llamkaykunata rikurichimunqa. (ñ) Wiksayuq pasñakunapaq sullkallanpi warmichakuqpaq, qarichakuqpaq ima allinlla kawsakunankupaq yanapaykunata churachinqa. (p) Llapa institucionkunawan kuska punchawpi wawakuna qawanankupaq ruraykunata kallpachanchaku. (q) Karu llaqtakunapi tiyaqkunapaq, qunqasqa wakcha llaqtachakunapi wayna sipas maqtakuna pukllanankupaq tarpuyinku wiñachinankupaq, empresa nisqakunata yanapanankupaq minkakunqa. (r) Warmi qari warmakunapa, maqtakunapa, pasñakunapa kasqankumanhina, watankumanhina yachayninkuta riqsichinanpaq, allinnim willakuykunallata akllaspa qawachinanpaq ñawinchachiqkunata umanchachinqa. (s) Tayta mamakunapa munayninta riqsiykuspan warmiwán qari kuskachakunankupaq allinta kuyanankupaq allin yachaykunata haywanqa. (t) Maqta sipaskuna aswan allin yachaysapa, allin umayuq kanankupaq qullqiwán yanapanqa. (u) Ayllukunapi maqanakuy chiqninakuy, hinaspa maqtapura maqanakuynin tukunanpaq llapa hatun llamkaq wasikunapa yachayninta riqsiykuspa llamkanqa. (w) Perú suyupa kawsayninmanta, atiyinmanta, sasachakuyinmanta ima wayna maqta sipas rimanakunankupaq rimanakuykunata rikurichimunqa.

Perú suyu huk suyukunamanta allin atipasqa kananmanta

Chunka qanchisniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llaqta qatu rantinakuypi qullqi takyachinanpaq

Pipapas kicharisqa rantinakuy qatupi sapichakuspa, llaqtapa qullqinmanhina umanchaspa, Perú suyupa qullqin takyachinaykupaq llamkasaqku. Chayraykun Estado nisqaqa nisqanta yuyarispa, sasachakuykunata allichaspa, chuya sunquwan llamkaspas runakunapa wiñaynintawan llaqtakuna ayninakuspa wiñaynintawan maskanqa. Hinallataq lliw llamkayniyuq mana llumpayta wakchayanankupaq nitaq llumpayta apuyanankupaq qullqi wiñachiytapas maskasaqku.

Chaykuna qispichinanpaqmi Estado nisqaqa: (a) Chuyata rimaspa hatun llamkaq wasikunata takyachinqa. (ch) Perú suyu allin kananpaq, huk hawa nacionkunawan, suyukunawan kuska kananpaq, mana qipachasqa kananpaq llamkanqa. Kayhina kanapaqmi lliw llaqtakunapa wiñayninta allichakuyininta maskanqa. (h) Huk runakuna qullqinwan imapas rurankupaqmi tanqanqa. (i) Qullqiyuqkunapa, empresario nisqakuna llaqtanchikpi llamkanankupaqmi tanqanqa. (k) Apukuna (qullqiyuqkunapa) wakinkunata mana sarupananpaqmi qarkunqa. Mana huk runalla nitaq huk huñulla qatu hapikunata munanqachu; qatuqa lliw rantikuq munaqpaq kicharisqa kananta munanqa. (l) Lliw yaykuyniyuq (qullqiyuq) kananpaq, mana pipas qipachasqa kananpaq, rantipakuy kaptinqa lliwchankupaq kanan. (ll) Llapa imaymana ruruchiykunata mirachiykunata kallpachachinqa.

Chunka pusaqniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Qullqi ruranapa takyachiynin, ruruchiynin (mirachiynin) atipaynin maskanapaq

Mana sasachakuspa Perú suyu tiqsi muyupa qullqinkunawan hukllachakunapaq, allin llamkanakuna rikurimunanaqwan hinaspa qullqinchik allinta sapichakuspa wiñananpaq, atipanakuynin mirananpaq llamkasaqku. Allin sumaq yachachiy kananpaq, sumaq takyasqa llamkay kananpaq, mana mancharispa qullqiyuqkuna llamkayta rikurichimunanaq, imaymana huñunasqa llamkaqkunapa atipaynin allichasqa kananpaq, llapa llaqtakunam, llamkaqkunam, llamkayniyuqkunam Estado nisqapiwan kallpachakunanku; chayhina kananpaqmi llamkasaqku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Sapa suyukunapi, sapa llaqtakunapi musuqta, chuyata, allin umanchaqta, allin rurana llamkanakunata sayarichinqa. (ch) Mana yanqanpi ruraykuna kananpaq, llallinakuspa qullqi mirachiqkuna llamkanankupaq hatun kamachiykunata qispichinqa. (h) Mana sasachakuspalla pipas qatuman, rantinakunaman yaykunanaqpas llusqinanaqpas llapa ñakakuykunata chinkachinqa; hinaspaqpas hatun llamkaq wasikunamanta runakuna mana llumpayta sasachakuspa imapas mañakunapaqmi llamkanqa. (i) Allin kaqniyuq qatu rantinakunatam rurachinqa. (k) Imaymana rikchaq qatu rantinakuna llallinakuspa, atipanakuspa llamkanankupaqmi tanqanqa. (l) Qullqiyuqkuna imapas rurananpaq, mirachisqanchikkuna hawa qatukunaman apachinapaq, llamkaykuna mana llumpay sasachakuyma yaykunankupaq, llapa rurasqankumanta hayka qullqillataq chaskinku chaymanhina Estado nisqaman paganankupaq kamachikuyta churanqa. (ll) Kawsaykuna (mikuykuna) allin chaninniyuq huk nacionkunapi qatunman, rantinakuykunaman apachinapaqmi tanqanqa. (m) Pipas hayka qullqi Estado nisqapi kasqanta yachay munaqkunapaq huk willakunata hatarichinqa. (n) Yachay paqarichiykuna, ruranakuna, chiqap yachaykuna, musuq yachaykuna rikurimunanaqmi huk taqwiykunata tanqanqa, chaykunaqa kallaqataqmi riqsinanaqpas. (ñ) Llamkaqkunatawan llamkayniyuqkunatawan sapa kutilla yachachisqa kananpaq yanapanqa. (p) Perú suyupa munasqanmanhina llamkanankupaq llallinakuyta, atipanakuyta kallpachaspa qispichinqa.

Chunka isqunniyuq ñiqi Política de Estado nisqamanta

Kawsaqanchik pachata allin qawarispa llamkaykunata ruranapaq

Wakchakaymanta llusqinapaq, Perú hatun suyu allin takyasqa ñawpaqman puririnanpaq, política nacional ambiental nisqata hukllachasqaqku wakin politicakunawan nispa rimanakuyku; nillaykutaqmi, achka sumaq kawsaykuna (*diversidad biológica*) amachasqa kananpaq, imaymana pachamamapi yuyaywan llamkay kallpachasqa rurakunanaq, pacha puquykuna pisi pisimanta hurqusqa kananpaq, chay qawaypi huchuy llaqta, hatun llaqtakunapas hawka tiyanankupaq; kay ruraykunawanmi ñawpaqman llusqinqa allin kawsay, aswanpas Perú hatun suyupi maychus qunqasqa llaqtakuna.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Rimanakuypi imapas rurasqa kananpaq llamkanqa, aswanpas sumaqta Perú suyu kamachiqwan llaqta ukupi kaq organizacionkunawan kуска puririnanpaq, chayhina llamkay aswan tukuyman chayananaq mana wakin runapa rurayllanchu kananpaq. (ch) Pacha mamanchikrayku huk rimaylla, huy yuyaylla kananpaq, chay nispa piña kaspapas llamkananaq wakichinqa. (h) May allpachus mana runayuqhina purmasqa rikukun, chayta yuyaspa kaqmanta allpakunata rakichinqa, wayqkunapi, sacha sachapi, lamar qayllapi kawsayta ima hatarichinqa, purunchasqa allpakunata huqarillanqataq. (i) Pachamamata chanischaspa tiyanapaq llamkanakunata churachinqa, chaypis aswanta ñawpaqta chuya chuyapi ruruchiqa purichinqa. (k) Estado nisqapa qullqi waqaychayninpas churachinqa may pacha rurusqakunapa chaninta, waqllisqa allpakunata, maychus qullqi wikchukun mana allin

qawasqanchikrayku chaykunatapas. (l) Pachamama chaninchaspa kawsananpaq, chay ukupi fabricakuna, minakuna, huk ruraykunapas chuyapi purinankupaqmi kamachikuy llusqsimunqa; hinallataq sachá mallki kawsaykunata, tukuy kawsaq ruraykunata, tukuy kawsaq rantikuykunata, tukuy kawsaq riqsichiykunata ima ñawpaqman puririchinqa. (ll) Kay tiyasqanchik pacha allpanchiktapas, yakunchiktapas, samananchik wayratapas, allin qawasqa kananpaq, huk qatipaykunata hurqunqa. (m) Tukuyniraq runa masinchikkunapa yachayninkunata, kawsayninkunata ima, riqsichisqataq amachasqataq kanqa, chaykunata yupaychaspa waqaychakunqa; hinallataq musuq yachaykuna rakinakunapaqpas, aypanapaqpas kallanqataq huk kamachikuy. (n) Hatun llaqtakuna allichasqa kananpaq yanapakunqa, chay ukupi qupakunata, fabrica nisqapa qillichasqanta pisiyachinapaq, utaq kaqmanta imaynata huqarinapaq yachachinqa. (ñ) Yachakuytapas pachanchikmanta taqwiriypapas kallpachanqa. (p) Llapa runakunawan, llapan institucionkunawan kuska huk sistema de evaluación de impacto ambiental nisqata hatarichinqa, chayqa kanqa kay pachanchikta chaninchaspa allin kawsay aparikunanpaq, fabricakunapas, empresakunapas chayta qawarispá llamkanankupaq. (q) Upayachiq, wanquyachiq tuqyaykunata, ima bullakunatapas pisiyachinapaq kamachikuyta llusqichillanqataq. (r) Pachamama yupaychasqa kananpaq huk nacionkunawan rimanakusqanta huntachinqa, chay qispinanpaqmi yanapakuq nacionkunatapas minkarikuspa wakichillanqataq. (s) Perú hatun suyu ukupi llamkanapaq Estrategia Nacional de Comercio y Ambiente nisqata puririchillanqataq.

Iskay chunka ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Chiqap yachaywan tecnología nisqawan yachaykunata ñawpaqman tanqanapaq

Perú suyupi kaq ciencia y tecnología nisqapi yachaykunata kallpancharinapaqmi rimanakuyku, chaykunawantaq allin yachaq runakunata, tukuy imaymananchikta chanincharispá empresakunatapas ñawpaqman pusaq runakunata kallpancharisakuq. Hinallataqmi musuq yachaykuna maskaypas aswan wiñarinqa, tarisqa yachaykunatapas riqsichisakuq, sapa kutilla qatiparispa qatiparispa. Atipanakuypi proyectokunapas, investigadorkunapas akllarisqa kanqa, chaymanhina aswanta qullqitapas churanapaq rimanakullaykutaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Maymantapas qullqita hurqumuspa yachaq runakuna, investigador runakuna aswan yachayniyuq kanankupaq churanqa, chay ruranapaqmi wasikunatapas hatarichinqa, musuq yachaykuna qispichinankupaqpas kamachinqa. (ch) Hatun yachay wasikunapipas, empresa nisqa wasikunapipas ciencia y tecnología yachaykuna aswanta mastarikunqa, chaywan yachaykunata wiñarichinapaq musuq kamachikuykuna llusqichimunqa. (h) Kay Perú suyupikaq allin qullqi wachachiq sectorkunapim hatun yuyayniyuq, hatun yachayniyuq runakuna kananpaq yanapanqa. (i) Perú suyupi, ukun suyukunapipas hatun llamkaykunata ñawpaqman apachinqa, chay llamkaykunaqa runakunapa allin rikusqa kanqa. (k) Llapallan llaqta runa ukupi, aswantaqa waynakuna, warmakuna ukupi yuyaykuna, yachaykuna paqarichiyta ima yachachinqa; chayqa allin umanchaspa kananpaq, imatapas ruraspa yachayman chayanapaq, allin yuyaywan imatapas qawarinanpaq; hinallataq pachamama chaninchayta yachanankupaq, chaypaqqa willakuq periodicokuna, radiokuna, television nisqakuna yanapakunqaku.

Iskay chunka hukniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Runapa wasichakunanpaq, hatun llamkaykuna hatarichinapaq

Perú suyupi imatapas allinta ruraspa ñawpaqman purinapaq, hatun llamkaykunata, wasichakuykunata rurasun nispam rimanakuyku, chaywan ñawpaqman, takyasqa purinapaq, sapa ayllupas allin allin kawsayta tarinanpaq ima rimanakuyku. Chay tukuy imaymana rimanakusqayku qispisqa llapan suyukunapi, llaqtankunapipas kananpaqmi Estado chay llamkaykunata umachaspa wakin institucionkunawan kuska qatipanqa.

Perú suyupi hatun ima ruraykunapas qispichisqa kananpaq Estado nisqaqa: (a) Tukuy ruraykuna qispichinapaqmi huk kamachikuykunata qunqa, chayqa kanqa akchiyuq kanapaq, hatun ñankuna kananpaq, lamar quchanta wanpukuna chayamunanpaq, avionkuna tiyananpaq, karupi tarikuq runa masinchikwan rimanakunapaq ima. (ch) Empresa privada nisqapa yanapakuyinta maskaspa, tukuy ruraykunata hatarichinqa, allinyachinqa, chaywan allin yachaykuna kananpaq, qalilla kawsanapaq, chakrakuna qarpanapaq yakupas kanqa. (h) Hawa runakuna llaqtanchik, tiyasqanchik riqsiq hamuqkunapaq may purinanta qawarispá kamachinqa, kallanqataqmi kamachiykuna huk nacionkunaman tukuy rurasqanchik apachinapaq, chayraykum, qayllanchikpi tiyaq nacionkunawan rimanakuyta takyachinqa. (i) Llaqta runapa yanapayninwan sapa llaqtapi musuq llamkaykunata hatarichinqa, kaqkunatataq allinyachinqa.

Chayhinallataq, wasi ruraypi llamkanapaq, Estado nisqaqa: (k) Wasi ruray mana sinchi sasa kananpaq hatun kamachiy plan nacional de vivienda nisqata rurachinqa, hinallataq, utqaylla, pisi qullqillawan, allin takyasqata wasi rurakunapaq musuq kamachikuykunata hurquchimullanqataq. (l) Empresa privada nisqawan wasikuna rurachinanapaqmi Estado nisqaqa kamachikamunqa, chaymi yanapaqllaman qatipaqlaman tukupunqa, ichaqa, chay empresakunamanmi qullqita qunqa chay wasi rurasqanman wakchakuna aypananpaq. (ll) Ayllukuna allin wasita rantikunanpaqpas, rurakunanpaqpas yanapanqa. (m) Allin wasikuna rurakunanpaqsi, musuq yachaykunata qunqa, chaywanqa, llapa runapaq, utqayllata, allin sayachisqa wasita rurakunankupaq. (n) Wasi ruraypi llamkaq runakunataq aswan yanapasqa kanqaku, paykuna yachachiykunawan kallpachasqa kanqaku, riqsisqa, chaninchasqa ima. (ñ) Pisi qullqiyuq runakunapaq yanapakuy kanqa, allpankupas papelniyuq kananpaq, wasinkupas tituluyuq kananpaq, chaywan hatun kamachikuy ukupi kawsanankupaq. (p) Sapankumanta wasi rurakuqkunapaq yanapakuy kanqa, chaywan musuq wasita allinta sayarichinankupaqpas, mawka wasita allinchanankupaqpas.

Iskay chunka iskayniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Hawa nacionkunawan yanapanakuspa rantinakuyninchikta mirachinapaq

Perú suyu imaymana rurasqanta hawa nacionkunawan rantinakuy aparikunanpaq, rimanakuyku, chaypaqmi llapallanchik Estadowan, empresa privadawan kuska kallpanchananchik, chaymi, Perú suyu huk nacionkunawan allin rantinakuyman yaykunqa.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Tukuy kamachikuykunatapas, qullqi kamachikuykunatapas allintam takyachinqa. (ch) Qullqinchik wakin nacionkunapa qullqinwan kaq chaninman tikrakunanpaqmi kamachikamunqa. (h) Wakin nacionkunawan rantinakunapaqmi, arancel nisqa pisiyananta munan, mana chiqisqa kanantapas munallantaq, chayqa nacionkuna ukupi rimanakusqankuta chaninchaspa rurakunqa. (i) Maychus huk nacionkunaman imapas apaqkunapaq aypanankupaqhinala impuesto pagananku kanqa, mayninpiqa kutichipunapaq kanqa. (k) Huk nacionkunawan rantinakunapaq llamkaykunata, ima ruraykunatapas allinyachina kanqa, aduana nisqapipas, hukkunapipas yanapayta tarinankupaq. (l) Huk nacionkunawan rantinakunapaq llamkaykunata, ima obraskunatapas hatarichina, allinyachina kanqa, empresa privada nisqata minkakunqa. (ll) Perú suyu ukupi lliw rantinakuyman yaykuqkunapaq yanapay kanqa. (m) Contrabando nisqa mana yaykumunanpaq, maypipas chuyalla rantinakuy kananpaq kamachiykunata apachikamunqa. (n) Huk nacionkunaman imanchiktapas apaspa rantinakuy ruranapaq sasachakuykunata chinkachinqa. (ñ) Rantinakuy wasikunata, empresakunata ima aswan llapan Perú ukupi mirachinapaq, musuq rimanakuykuna kanqa; chaywanmi, rantinakunapaq ima rurasqanchikkuna yapakunqa. (p) Huk nacionkunapi rantinakuyman imapas apananchikpaq tukuy yanapakuy llusqimunqa, allin allinllanta, akllasqallata apanankupaq; chaypaqqa taksapas, hatunpas empresakuna yanapakunqaku. (q) Hawa nacionkunawan allin rantinakuy ruranapaq, ima

sasachakuykunatapas chuyanchanqa. (r) Empresa privadawan, Estadowan kuskalla hawapi rantinakuymán purinankupaq tupachinqa; chaykuna ruranapaqmi huk umalliqta churanqa. (s) Huk nacionkunapi rantinakuymán apanankupaqmi taksa ruruchiqlunata huñunachinqa, chaypi kuskamanta llamkanankupaq. (t) Llapa rantinakunamanta ima willakuytapas yachanapaq huk hatun willanata paqarichinqa. (u) Hawapi rantinakuymán rinapaq qawariqlunata allinta yanapakunankupaq kallpachanqa.

Iskay chunka kimsayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Ayllupi tiyaqkuna allpa ruruchiqlunata ñawpaqman puririnanpaq

Ayllupi tiyaqkuna allpa ruruchiqlunata wiñachinapaqmi rimanakuyku, chaywanmi, chakrapi llamkayta, uywakuna uywayta, challwa uywayta, chakrapa ruruyninwan imaymana ruraqkunata yanapasaqku, chaywan pachamamanchikta mana kirisalla kawsananchikpaq, qullqita hapirinapaq, chaywan wakchakay pisiyachiyta munayku. Hatun Perú kamachiy nisqanhina Estado nisqaqa qatipanqa, yanapanqa tukuy chakramanta llusiq kawsaykuna allin chaskisqa kananpaq, rantinakuy wasikuna mirananpaq, chayhina yuyaywan, atipanakuypihina llamkaspam huk nacionkunamanpas rurunchikkunata apayta atinchik, chaytaqmi ayllupi tiyaq runakuna ñawpaqman llusqirinqaku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqa: (a) Chakrakunatapas, uywakunatapas, tukuy kawsaykunatapas aswantam mirachinqataq, chaninchanqataq, chayhina allin chaninchasqa kaspapa hawa nacionkunaman apanapaqpas kanqa, hawamanta chayamuq kawsaykunamanta amachanqa. (ch) Chakrakuna qarpana yarqakunapas allin rurasqam kanqa; unupas, yakupas allin rakisqa kanqa, tarpuna allpakunapas allin wanuchasqa kanqa, kawsaykuna apanapaq ñankunapas allichasqa kanqa, mikuykunapas allin waqaychasqa kanqa. Chaypaq akchipas, karumanta waqyanakunapas, qayanakunapas ayllukunaman, llaqtakunaman chayanqa, chay ruraykunapaq yanapayta apachinqa. (h) Ayllupi tiyaq runakuna ñawpaqman puririnqaku, chayqa taksa llaqtakunapas wiñayta qallarinqaku, chay llaqtakunam aswan yanapayta Estadomanta tarinqaku, chaywantaq empresa privada nisqa yanapallanqataq runakunaman llamkanata quspa. (i) Chakra ruraykunapas, chakra rurukunamanta ruraq industria nisqakunapas musuq yachaykunata chaskispam aswan wiñarinqaku, muhukunamanta, yurakunamanta aswan yachanapaq taqwirispa, chaywan tecnica nisqa yachaykuna mastarichinqa. (k) Chakra ruray, chakra llamkay aswan chaninchasqa kananpaqmi kamachikuykuna llusqimunqa Perú suyupi, llaqtankunapi, ayllunkunapi aparikunanpaq. (l) Chakra llamkaqkuna maymantapas tukuy yachaykuna, tukuy willakuykuna chaskinanpaq, huk hatun willanata paqarichinqa, chaywan paykuna ima munasqankuta allin qullqiman chayanankupaq aklarinqaku; hinallataq Perú suyupipas, llaqtakunapipas, ayllukunapipas maykamas kallpanku qun chayta qawarillanqakutaq.

Allin ruraq, chuya ruraq, ukunpi allin rakisqa Estado nisqamanta

Iskay chunka tawayuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Estado chuya chuya allin llamkayta tarinanpaq

Estado nisqata qispichisqaqku, allintataq, utqayllatataq imapas ruraqta, musuqchasqata, chuya chuya llamkaqta, nispa rimanakuyku; chaywan, llaqta runakunapas, derechonkupas allin chaninchasqa kananpaq; hinaspapas, rantinakuna wasita, Estado nisqamanta llusiq tukuy servicio nisqakunata ñawpaqman puririchisqaqku. Chaymantapas, rimanakullaykutaq, llaqta runapa munasqanmanhina mañakusqanta huntachinanpaq Estado nisqaqa kallpachakunqa, llamkaykuna kamachinatapas minkarikuspa ruranqa; hinallataq kanqa chay

llamkaykunata kуска qatipaspa qawarinapaq. Estado nisqamanta imaymana yanapay chaskiqkuna allin kamachiqniyuq kanqa, allin qawasqa, allin amachasqa kanqa; chay qawaqkunapas kikinkumanta purinqaku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Estado nisqamanta llusiq tukuy servicio nisqakunata allinta, utqayllata puririchinqa, chayraykum llapan runapaq aypanqa; chaykuna nisqanta sapa kutilla imayna rurasqanta qawarinqa. (ch) Estado nisqapa llamkanakunanpi qullqi gasto ruranaq kamachikuy kanqa, chaywanmi, qawarikunqa allin chuya gastasqa kananpaq, mañakusqankumanhina qullqi yaparikunanpaq. (h) Pipas, maypas ima llamkay churakunanta yachananpaq, hayka qullqi hapisqankumanta, imakunatas rantirqanku, imakunatas rantinqaku, chaykunapaqmi huk hatun willanata churachinqa; chayqa kanqa sapa suyukunapi, sapa llaqtakunapi, maymanchus Estado chayan chaykunamanta riqsinkunapaq. (i) Hayka qullqi gastasqankumanta riqsinkunapaqmi huk qatipayta churachinqa, chaywan llaqta runa Gobiernopa ima rurasqanta yachananpaq, chuya chuyata imatapas ruranaq. (k) Estado ima llamkaytapas llapan runaman aypachiyta atinan, manam partidunkunallamanchu tikrakunqa; chaypaqmi kamachikuykuna chuyanchakunqa. (l) Kamachikuyninkunata allin qispinanpaq Estado nisqaqa musuqumanta llamkanankunata churanqa; chaywan, llapallan maymanchus yanapaynin chayan chaykuna allinllanqa. (ll) Estado nisqamanta llusiq tukuy bienes y servicios nisqakunaman pisi qullqillawan aypananta munanqa. (m) Estado nisqapaq allin llamkaqkunata, chuya yachayniyuqkunata, chiqap puriyniyuqkunata yupaychanqa, paykuna llamkayninkupi wiñanankupaq kallpachakunqa.

Iskay chunka pichqayuq ñiqi Política de Estado nisqamanta

Democracia ukupi yanapakunanpaq Fuerzas Armadas nisqata kallpanchanapaq

Fuerzas Armadas nisqata allin llamkayman churasaku, hawka kawsaypi tiyayninchik takyachinapaq, Perú allpanchik allin qawasqa kananpaq; chaykunaqa rurakunqa Hatun Kamachinata, Derechos humanos nisqata yupaychaspa.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Fuerzas Armadas nisqa wasita kikin chachinqa, mana pimanpas, mana maymanpas sayakuspa, chaypi llamkaqkunapas allin yachayniyuq kanqaku. (ch) Fuerzas Armadas democracia nisqa ukullapi allin qawasqa purinanpaq, yanapay kanqa. (h) Militarkunawan, llaqta runakunawan huk runahinalla kуска llamkanankupaq, kamachikuykuna kanqa. (i) Fuerzas Armadas nisqa musuqyachisqa, utqaylla allin imatapas ruraq kananpaq, yanapakuy kanqa; chayqa rurakunqa llaqta runapa munasqanmanhina, sumaq kawsay yuyaywan rurakunqa. (k) Organización de las Naciones Unidas nisqapa kamachikuyninmanhina, Fuerzas Armadas nisqapa yanapayninta Tiqsi muyuman, suyukunaman ima purichinqa hawka kawsayta maskanapaq. (l) Fuerzas Armadas nisqa Estado nisqapa mañakusqanta, ima llamkaynintapas allinta rurankupaq tukuy imata kamachinqa. (ll) Leykunapa kamachikusqanmanhina chuya chuya imatapas rantinankupaq, ima ruray yachasqankutapas qatunankupaq kamachiykunata churachinqa. (m) Fuerzas Armadaspi llamkaqkuna llaqta runahina akllanakuy kaptin votananpaq kamachikunqa.

Iskay chunka suqtayuq ñiqi Política de Estado nisqamanta

Chuya chuyapi llamkay kananpaq, mana qilli ruraymanta qullqi hamunanpaq, llapallan runakuna impuesto qunanpaq

Tukuy imaymanamanta contrabando chinkanapaq, rimanakuyku. Llaqtakuna ukupi, Estado nisqa ukupi, llapan llaqta runakunapa yanapayninwan allinlla tiyakunapaq. Allin yuyaywan, chuyay yachaywan kawsayta kallpachasaku; chaywan, runa masinchikwan yanapanakuspa hawka kawsayta tikachinapaq, waytachinapaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Llaqta runakuna allin yuyaywan, allin sunquwan ima rurayninkuta huntachinankupaq kallpachanqa. (ch) Estado nisqapaq llamkaq runakuna chuya chuyapi allin llamkayta ruranankupaq, kamachiykuna kanqa; chaypaq, llaqta runata minkarikunqa ima rurachisqanta kallpachananpaq, qawarinanpaq. (h) Runakuna umalliq kasqankurayku mana ima munasqanku ruranankupaq, ama pitapas saruchanankupaq, chayhina runakunapaq manaña pampachay kananpaq kamachikuykunata churachinqa. (i) Llapan runakunapa yuyaychakusqankuta, ima munasqankuta Estado nisqaman chayachinankupaq, chuya chuya llamkayta, hawka kawsayta purichinqa ñawpaqman. (k) Droga apaqkuna, contrabando apaqkuna, yuraq kunkayuq runakuna chay mana allin kawsaq runakunawan yanapanakuspa llamkaq manaña kananpaq, hawka kawsayta ama waqllichinapaq, mana qilli qullqi kananpaq, llapan runa impuestota pagananpaq, kamachikuykuna kanqa. (l) Ama imapas huk runakunapa munayninmanhinalla rurasqa kananpaq qatipanqa Estado nisqapaq llamkaqkunata.

Iskay chunka qanchisniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Droga nisqa chinkanapaq

Droga nisqakuna manaña kananpaqmi tukuy imaymanata rurasaqku, runakunapa sunqun munasqanta qawarispas, allin yachaykunata tanqarispa, qullqitapas, rantikuykunatapas, hampiykunatapas qawarispas. Chaymantapas rimanakullaykutaq, chay kuka tarpuqkuna huk tarpuykunata wiñachinankupaq Estado nisqamanta yanapay kananpaq, chaywan paykunapas allin qullqita hapispa allin kawsayman puririnankupaq; hinallataq pakallapi droga apaqkuna, rantiqkuna ima chinkanapaq imaymana kamachiykuna llusqsimunqa. Droga millay kasqanta lliw runakunaman riqsichinapaq willakuykunata mastarichisqaqku. May llaqtakunachus chay droga nisqa apaqkunapa chawpinpi tarikunku, paykunapaqmi aswan yanapay kanqa; hinallataq drogallawan kawsaq runakunapas yanapayta churasaqku.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Pakallapi droga ruraqkuna, apaqkuna, rantiqkuna ima chinkanankupaqmi kamachikuykuna kanqa, chaykunaqa rurakunqa, chuya yuyaypi, musuq kawsaykunata qawarispas; chaypaqqa, allin yachaykunata pataman uqarinqa, ayllu wasikunapa yanapayninwan. (ch) Chay drogawan llamkaq, narcotráfico nisqapi puriqkunata, organizacionninkunata imam lliwta chinkachinqa. (h) Drogapi puriq runakuna manaña kananpaq; hinallataq, hampina wasikunapi droga hampikuna chinkanapaq kamachikunqa. (i) Droga nisqapaq kuka tarpuqkuna, huk kawsaykuna tarpuyman rinankupaq yanapay kanqa, chaywan aswan chuya qullqiwani llamkanqaku; chaypaqmi, hatun ñankunata kichachinqa mana sasachakuywan kawsayninkunata hatun llaqtakunaman, qatuna wasi nisqaman chayachinanpaq. (k) Maypichus hatun rimaykuna karqan hawa nacionkunawan kay drogakuna chinkachinapaq, chaykuna chaninchakuspa chiqaqman churakunqa; hinallataq, kuka tarpuq nacionkunawan, droga rantiq nacionkunawan kuskas huk llamkayllata kallpachanqa. (l) Maypichus chakrakuna, allpakuna, chay kukawan tarpusqa, huk qurakunawanpas wakchayasqa kan, chaykunata yapamanta qapaqyachinqa musuq tarpuykuna wiñarinanpaq. (ll) Pakallapi droga apaqkuna chinkachinapaq, Estado nisqapi llamkaq runakuna mana qullqirayku makinku pakichikunankupaq, kamachiykuna churakunqa. (m) Chay drogawan kirisqa llaqtakunapi ecoturismo nisqata llamkachinqa, chaypi tiyaqkunapa yanapayninwan. (n) Mana Hatun Kamachinapa riqsisqallan droga apaqkunapaq wanachiykunata churachinqa.

Iskay chunka pusaqniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Perumanta Hatun Kamachinanwan, Derechonchikta qawarispas purinapaq, justicia llapanman chayananpaq, Poder Judicial sapanmanta kikinchasqa kananpaq

Llapallan runaman Justicia chayananta munayku. Hawka kawsanapaq, mana piqpa aysakachasqan poder judicial purinanpaq, kikinmanta qullqintapas hapispa llamkananpaq; chaymantapas makipurapi ñawpa runakunapa yachachiwasqanchik justiciawan llamkanankupaq. Chaynallataq, Hatun Kamachina ukupi kaq Derechonchikkuna, Tratados Internacionales ukupi kaqkunapas riqsisqa kananpaq, runakunapa rurayninpas munasqanmanhina rurakunanpaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Poder Judicial mana pipa aysakachasqan purinanpaq, kikinmanta qullqintapas hapispa llamkananpaq kallpachayta qusaqku; kikillantaq kanqa, Ministerio Público nisqa, Consejo Nacional de Magistratura nisqa, Tribunal Constitucional nisqapas purinankupaq. Chayqa rurakunqa Estado nisqapa musuq rurayninkuna ukupi, sapa suyukunawan, llaqtakunawan kуска. (ch) Autoridadkuna, Poder Judicial kamachiqkunata chuya chuya akllanakuypi churakunqaku, chay runakuna chaninchasqa kananpaq musuq yachaykunawan kallpachasqa kanqaku. (h) Llaqta runamanta, ayllu runamanta llusiq justiciatawan chaninchanqa, ichaqa, Poder Judicialpa kamachikusqan justiciatawan kuskancharisqa purinanpaq, chayllan allin rimanakuyman chayasun; chaypaqmi, huk kamachikuykuna llusqsimunqa. (i) Juez de Paz nisqa autoridadkuna akllanakuypi churasqa kanqaku, ima ruraypas qawasqa, kallpachasqa kanqa. (k) Mana awqanakuypi kawsanapaq, manaña sapa kuti ñakariypi tarikunapaq rimanakuykunata kallpachanqa. (l) Hatun kamachinapa kamachiy nin riqsisqa kananpaq, tukuy imata kamachinqa, Derechos Humanos nisqa yupaychasqa kananpaq kallpachallanqataq, mana kamachisqanmanhina puriqkunapaqtaq hasutayta churachinqa. (ll) Allin llamkay Poder Judicial ruranan qawasqa kananpaq kamachikuykuna kanqa, Derechos Humanos chaninchasqa kananpaq, mana allin ruraqkunatas chinkachinqa llaqta runawan, institucionkunawan kуска. (m) Llapa llaqtakunapi Defensoría del Pueblo kananpaq, allinta llamkaspa purinanpaq kamachikunqa. (n) Maykunapichus Poder Judicial llamkachkanku chayta qawaqkuna kananpaq kallpanchanqa

Iskay chunka isqunniyuq ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Llapa runakuna imamantapas willasqa kananpaq, ima rimayninpas, qillqayninpas uyarisqa kananpaq

Runakunapa derechosninku allin yupaychasqa kananpaq, tukuy runa willay mañakuspa chaskispa kanankupaq, hinallataq, Gobierno ima rurasqantapas chuya chuyata, ama llullakuspa willakunanpaq, rimanakuyku. Chaymantapas rimanakullaykutaq, pipas mana manchakuspa, mana pakakuspa imatapas rimananpaq, llapan runakuna ima willakuytapas allinta, chiqanta, chaskinankupaq. Nillaykutaq, yuyaypi qispisqa prensa nisqa kananpaq, hinallataq, tukuy willakuqkuna paqarichiq astawan mastarikunanta, imaymana willakuykunata runaman riqsichispa kananpaq.

Ima willaymantapas yachay, ima yuyasqanchik haykaqpas munaspa rimasqa chiqan kananpaq Estado nisqaqa: (a) Gobiernopa ima rurasqantapas, gastukuna rurasqanmantapas, kikinta chuyata, mana imatapas pakaspa willakunankupaq kamachikamunqa. (ch) Pipas mana manchakuspa, mana pakakuspa imatapas rimay kanantaqa amachakunqam; chaypaq mana yanapaq kamachikuykunata, chiqap willakuy pantachiqkunata ima chinkachipunqa. (h) Chuya chuya ruraykunapim Estado nisqapa willakuy ninkunataqa pimanpas riqsichinqa. (i) Estado nisqapa rurayninkuna, willakuy ninkuna riqsiy munaqpaqqa manam sasachu kanqa, pisi qullqillawan imatapas utqaylla chaskinqaku, munaspaqa, medios electrónicos (computadora nisqapin) tarinqaku. (k) Estado nisqapa rurayninkuna willakuyman chayayqa Derechonchikmi, ichaqa chay willakuyta mana waqllichispalla apananchik, Seguridad Nacional nisqa mana urmananpaq, Perú allpanchik allin qawasqa kananpaq. (l) Estado nisqapa willakuy nin chaskinapaq, ima rurasqanpas riqsisqa, willasqa kananpaq, hukllachasqa kamachikuykuna kanqa. (ll) Sapa akllanakuy kaptin, Partido Político nisqakuna atipanakuypi, llallinakuypi, yaykunankupaq, kamachikunqa; sapakamapas ima kasqanta yachananpaq, chay willay kamayuqkuna, Medios Masivos nisqamanta ima tapukuytapas chaskinankupaq.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (m) Willakuy ruraqkunapaq imamantapas manam kutipakuypas, piñachiypas kananpaq kamachikuykunata churachinqa. (n) Llapan qillqaspaña, rimaspaña willakuqkunapaq kikinkumanta allin llamkay ruranankupaq yanapakuyta churanqa, chaypaq, llapallan runakunata, institucionkunata, imamantapas willasqa kanankupaq derechunku amachasqa kananpaq, minkakullanqataq. (ñ) Periodistakuna, willay riqsichiypi llamkaqkuna, mana pita manchakuspa imatapas willanankupaq, kamachikuykunata churachinqa; chaynallataq, willay kamaq empresakunapas allin chuya willakuy qispichinankupaq, kamachikuy k Allanqataq. (p) Pikunachus, mana kasqan rimaqkunapaq, runakunapa sunqun kirichiqkunapaq, honran tupaqkunapaq, paykunataqa manam riqsipanqachu, aswanmi chinkanankupaq musuq kamachiykuna llusqsimunqa.

Kimsa chunka ñiqi Política de Estado nisqanmanta

Terrorismo nisqa chinkanapaq Perú Suyupi runa allin kawsarinankupaq

Derechos Humanos nisqa ukupi Terrorismo nisqa chinkarinapaq rimanakuyku; hinallataq kay Perú llaqtanchikpi runapura pampachanakuyta kallpachaspapuni, chay hawka kawsay ukullapim ima llamkaypas aparikunqa wakcha kaypas chinkarinqa allin kawsaypas wiñarinqa.

Chaykuna qispichinapaqmi Estado nisqaqa: (a) Terrorismo lliw chinkanapaqmi tukuy imapas rurakunqa, justiciam wanachinqa chay terrorismo ukupi puriqkunata, yapamanta musuq ruraykuna manaña kananpaqpas allin qawariymi kanqa, droga nisqawan llamkaqkunatapas qawarispas. (ch) Derecho Internacional nisqawan tupaqtam, Tratados Internacionales nisqa ukupim terrorismo nisqa mana kananpaq kamachikuykuna kanqa. (h) Democracia nisqapi tiyanapaq, hawka kawsaypi tiyanapaqpas yachaykuna kamachikamunqa, hinallataq Estado de Derecho nisqapi amachasqa kawsanapaq. Terrorismo mana kananpaqpas yachallanqakutaq. (i) Chay terrorismopa saqisqan kirikunapas, nanaykunapas hampinapaqmi kamachiykuna rurakunqa, hinallataqmi chay ñakarisqa runapaqpas kutichipuykuna k Allanqataqmi. (k) Terrorisomorayku llaqtakunamanta llusiq runa kutipunankupaq k Allanqataq yanapaykuna, yapamanta ayllukuna sayarichinapaqpas. (l) Terrorismo paqarichiq mana allin kawsaykuna sapinmanta chinkanapaq allin kamachiykuna rurakunqa.

Qispichinapaq Rimariyuiyku

Anexo nisqa

Acuerdo Nacional nisqa qispinapaq rimanakuy

Wiraqucha Presidente de la República nisqa minkakusqanmantapacha Congreso Wasipi kaq partido politicokunapas, Ilaqtakunapi Ilaqtaq institucionkunapas, runa masinchikpa organizacionkunapas, Gobiernopas imam sumaq Acuerdo Nacional nisqata aparinapaq rimarinakuyta chaninchariyku. Chay rimanakuywanmi Democracia nisqanchiktapas, peruano kasqanchiktapas allinta sapinchachisun; chayllawantaqmi qipa pachapi Ilaqtanchikrayku rurayninchikta qawarisun Políticas de Estado nisqata chiqancharispa.

Kay ruraykunaqa democraciapa ancha sumaq mastariyuyinmi, chaypiqa rimanakuypas sapa rimaqpa yuyaymanasqanmanhina, maymanta hamusqanmanhina, imayna rimaynin churasqanmanhina allin chaninchasqa kanqa. Estado ukupipas, Ilaqtakunapipas Ilaqa rimanakuykuna apakusqankunataqa aswantam qiminchariyku; qawarillaykutaqmi ancha yuyaywan chay rimanakuykuna allin takyasqa kananta, chaywanmi Democracia nisqanchik qapaqyanqa.

Kay qispisqa rimanakuy hawka kawsay ukupi aparikunanpaq tukuy kallpachaykunata rurasaku, Ilaqa runapa derechosninta qawarispas, runapa allin rurayninta sapinchaspa, aswanpas awqanakuyta, takanakuyta chiqnirispas; chay maqanakuy ukupiqa, pimantapas maymantapas hamuspaqa, manam ima rimanakuypas aparikunmanchu.

Democraciapipas Derechos nisqapipas tiyayninchikqa allinmi kachkan. Acuerdo Nacional nisqapa rurayninqa wakchakay pisiyachinapaqpas, Ilaqa runaman justicia aypananpaqpas; chayqa Perú Suyuta kuskalla qawariyinchikwanmi rurarikunqa Políticas Estado nisqawanpas huntachina kanqa. Chaymi kanqa Ilaqallan runaman allin qali kawsayman aypananpaq, yachana wasikunapi aswan allin yachaykuna chayanapaq (FORO de Equidad Social); mana pitapas sarunchaspa allin Ilaqaykunaman aypananpaq, takyasqa qullqi kamachiy ukupi, qullqiyuqkunata minkarikuspa, hawa naciónkunawan kuska huñunarikuspa, allin kawsayta wiñarichispa, ichaqa Ilaqallan runata qawarispas (Foro de Competitividad). Estadonchikpas allin takyasqa, musuqyachisqa kananpaq, sapa suyunkunapi, Ilaqtankunapi runanrayku allin Ilaqkananpaq (Foro de Institucionalidad y de Ética Pública).

Hinallataq Ilaqan huñunakuymanta Ilaqsiq kamachinakuykunapas allin ruraykunaman tikrakunan, chaypim rurakunchus manachus chaytaqa yachakunqa, partidos políticos nisqapas kikin Ilaqtapas qawarinankupaq.

Democracia nisqa allin sapinchasqa kananpaqmi Perú Suyupi tiyaq Ilaqallan runata minkarikuyku kay hatun rimanakuyta Ilaqanchikmanta allinta aparinapaq. Democracia ukupiqa mana tupasqa rimaykunapas allillantaqmi, ichaqa aswan chaninchasqam kanqa sumaq rimanakuypas allin yuyay ukupi Ilaqariypas, Ilaqallan runa masinchik mañakuyninta huntachinapaq.

Hatun Kamachikuq Wasipi, pichqa punchaw pawqar waray killapi, 2002 watapi qillqariykuna:

Alejandro Toledo Manrique,
Presidente de la República

Roberto Dañino Zapata,
Presidente del Consejo de Ministros

Alan García Pérez
Partido Aprista Peruano

Valentín Paniagua Corazao
Acción Popular

Lourdes Flores Nano
Unidad Nacional

Alberto Cruz Loyola
Partido Perú Posible

Fernando Olivera Vega
Frente Independiente Moralizador

Aldo Estrada Choque
Unión por el Perú

Ernesto Blume Fortini
Somos Perú

Mons. Luis Bambarén Gastelumendi, S. J.
Conferencia Episcopal Peruana

Darío López Rodríguez
Concilio Nacional Evangélico del Perú

Julio Favre Carranza
Confederación Nacional de Instituciones Empresariales Privadas

Manuel Yzaga Salazar
Sociedad Nacional de Industrias

Mario Huamán Rivera
Confederación General de Trabajadores del Perú

Rvdo. Padre Gastón Garatea Yori
Mesa de Concertación para la Lucha Contra la Pobreza

Washington Román Rojas
Coordinadora Nacional de Frentes Regionales

Musuq simikuna/Glosario

Umaliq (kuna). En el texto alude a representantes, literalmente el que encabeza.

Hatun Kamachina. Constitución Política del Estado.

Kamachiqkuna. Autoridades.

Qispichiy. Hacer realidad lo que uno se propone.

Qispisqa. Libre, realizado.

Yuyaymanay. Pensar, en este caso, lo que piensa la gente.

Tiyay. Deviene de sentarse, en este caso lo asumimos como vivir.

Taqwiri. Investigar.

Wanachiykuna. Sanciones.

Kamachikuykuna. Leyes, normas legales.

Akllanakuy. Elecciones.

Pisi. Poco, escaso.

Chaninchay. Respetar, valorar.

Awqanakuy. Odiarse, enfrentarse.

Ñawpa pacha kawsay yuyaykuna. Historia.

Hawka kawsay. Vivir en paz, tranquilidad.

Hatun rimanakuy suyu. Espacio macro regional de diálogo y coordinación.

Hatun rimanakuy wasi. Espacio regional de diálogo y coordinación.

Perú suyu qawaq kamasqakuna. Sistema de defensa nacional.

Perú Suyupa Hatun Rimankuynin. Acuerdo Nacional.

Huk nacionkuna rimanakuy qawaq. Política exterior.

Kawsay yachaykuna. Cultura.

Cuerpo kallpanchay yachay. Educación física.

Ima sumaq ruray yachay. Educación artística.

Llamkay yuyaypi yachachiy. Formar para el trabajo.

Allin hampiy ruraykuna. Gestión de la salud pública.

Yuyay chinkay unquykuna. Enfermedades mentales, demencia.

Hampi kamayuq. Médico.

Aqaruraykuna. Plagas.

Qispinana. Valores.

Tarpuyninkumanhina. De acuerdo a sus pautas culturales.

Kay rikchaq huñunakuykuna. Grupos similares.

Qatu rantinakuna. Mercado, comercio.

Chiqap yachay. Conocimiento científico.

Qullqi waqaychay. Tesoro público.

Taksa ruruchiq. Pequeña empresa.

Hatun willana. Sistema de información.

Maki pakichikuy. Corrupción causado por el dinero.

Makipura. En igualdad de condiciones.

Willay kamayuq. Periodista.

Willay riqsichiypi llamkaqkuna. Prensa.

Qullqi kamachiy. Política económica.

Tiqsi muyu. Mundo, hemisferio.

